

903

862

**Osvrt na razvoj narodnoga
: gospodarstva u području :
trgovačko-obrtničke komore
za Slavoniju u Osijeku,
: tečajem godine 1913. :**

don. III. C. 100

I. GIMNAZIJA (MUŠKA) – OSIJEK
NASTAVNIČKA KNJIŽNICA
Inv. br. 903

OSVRT

NA

I. GIMNAZIJA (MUŠKA) – OSIJEK
NASTAVNIČKA KNJIŽNICA
Inv. br. 862

RAZVOJ NARODNOGA GOSPODARSTVA

U PODRUČJU

I. GIMNAZIJA (MUŠKA) – OSIJEK
NASTAVNIČKA KNJIŽNICA
Inv. br. 862

TRGOVAČKO-OBRTNIČKE KOMORE ZA SLAVONIJU

U OSIJEKU

TEČAJEM GODINE 1913.

5000
122

1914.

TISKARA JULIJA PFEIFFERA U OSIJEKU.

SVEUČILIŠTE ^{ZZ}
JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU
GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA
OSIJEK
Broj inventara: 446.573
Signatura: 42.401.976.1

GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA
OSIJEK

871435693

I.

Prvobitna produkcija i trgovina vegetabilnih i šumskih proizvoda.

Rezultati žetve.

Vremenske prilike godine 1913. i stanje usjeva do konca proljeća, pružali su izgled na veoma povoljnu žetvu. Nu na žalost započelo je baš u vrijeme žetve kišovito vrijeme, koje je tako reći bez prestanka sve do jeseni potrajalo te spremanje inače vrlo dobre žetve u velike otežčalo. Žito moralo je često nedeljama na polju ležati bez da se je osušiti moglo, a konačno kada je ovo ipak uspjelo bilo je još uvijek vlažno, za spremu neprikladno te je konačno uslijed svih ovih okolnosti u cijeni znatno spalo. Ovo vrijedi za sve vrste žitarica osim za kukuruz. Žetva kukuruza bila je dobra, jer je poslije ljetnih kiša nadošlo još lijepo jesensko vrijeme, te je kukuruz imao vremena dobro sazrijeti i osušiti se.

Što se tiče priroda po jutru, to je isti bio, prema podacima zemaljskog statističkog ureda kod svih žitarica osim zobi, znatno bolji nego li u obim predidućim godinama 1911. i 1912.

Prirod po jutru naime bijaše:

	1913.	1912.	1911.
Pšenica - - - - - metr. c.	8.04	5.76	7.92
Raž - - - - - metr. c.	6.24	4.11	5.97
Ječam - - - - - metr. c.	6.82	4.07	5.94
Napolica - - - - - metr. c.	7.75	3.28	7.38
Zob - - - - - metr. c.	5.86	4.03	7.31
Kukuruz - - - - - metr. c.	11.64	9.69	10.40

Sveukupnu produkciju na žitu usporedjeno sa rezultatima godine 1912. pruža nam slijedeća skrižaljka:

	1913.	1912.
	metr. cent.	metr. cent.
Pšenica, ozima - - - - -	3,172.170	2,284.689
Raž - - - - -	157.118	102.802
Ječam - - - - -	196.445	120.327
Napolica - - - - -	247.697	185.054
Zob - - - - -	692.364	370.938
Kukuruz - - - - -	4,345.545	3,495.268

Prodaja pšenice, raži, ječma i zobi neposredno iza žetve, bila je uslijed u uvodu pomenutih okolnosti veoma teška. Radi velike vlage mnogo se prodavaocu odkidalo od cijene, a i pri preuzimanju robe bilo je uvijek dosta neprilika. Neposredno iza žetve plaćalo se za pšenicu K 20.—, za raž K 16.—, za ječam K 13.50, za zob K 15.— po 100 kg. Kukuruz se plaćao sa K 12.40 po 100 kg.

Kod sočivica bio je prirod po jutru općenito nešto slabiji nego li godine 1912. Ovdje čini iznimku samo grah, kojega je prirod po jutru bio prosječno 1.78 kg. veći.

Prirod sočiva bio je slijedeći (u metr. c.):

	1913.	1912.
Leća - - - - -	3.679	7.917
Grah - - - - -	35.841	27.571
Grašak - - - - -	23.031	23.451
Bob - - - - -	3.412	4.122

Sveukupni prirod na trgovinskom bilju razabire se iz ove skrižaljke:

	1913.	1912.	1913.	1912.
	prirod po jutru:		ukupni prirod:	
Repica, ozima - - -	5.55	4.48	26.454	21.326
Lan, ozimi - - -	2.93	3.25	3.498	4.117
Lan, jari - - - -	3.19	3.17	3.654	3.941

	1913.	1912.	1913.	1912.
	prirod po jutru:		ukupni prirod:	
Konoplja - - - -	3.48	3.43	18.135	16.799
Mak - - - - -	3.86	3.73	1.540	1.644
Duhan - - - - -	3.72	5.94	521	933
Hmelj - - - - -	2.43	2.18	897	633
Cikoriija - - - -	68.84	82.53	6.815	12.050

Prirod okopavina i krmnog bilja bio je godine 1913. slijedeći:

Okopavine.

	1913.	1912.
	u metr. centama.	
Korun - - - - -	1,575.977	1,692.146
Bijela repa - - - - -	65.627	76.285
Krmna blitva - - - - -	836.768	638.074
Blitva sladorača - - - - -	832.159	388.589
Mrkva - - - - -	14.720	11.804
Koraba - - - - -	7.450	8.411
Kupus - - - - -	150.436	142.271
Crveni luk - - - - -	32.807	40.904
Bijeli luk - - - - -	9.019	11.042
Bundeva - - - - -	21.970	20.022
Dinje i lubenice - - - - -	49.589	21.390

Krmno bilje.

	1913.	1912.
	u metr. centama.	
Djetelina njemačka - - - - -	598.279	629.269
Djetelina švicarska - - - - -	329.737	361.286
Grahorica, ozima - - - - -	424.722	484.987
Grahorica, jara - - - - -	954.990	687.611
Grahorka - - - - -	85.162	67.676
Muhar - - - - -	61.675	51.711
Sijeno sa livada - - - - -	4,381.491	4,050.772

	1913.	1912.
	u metr. centama.	
Sijeno sa pašnjaka - - - - -	1,079.495	1,007.459
Sijeno sa ugara - - - - -	58.214	57.084

Voćarstvo i trgovina voćem.

Prirod voća bio je u pojedinim krajevima komorskog okružja veoma raznolik. Dok su u nekojim osobito povoljno ležećim krajevima sve vrste voća veoma dobro urodile, to su naprotiv neki drugi krajevi ili nikakav ili bar veoma slab prirod na voću imali.

U županiji virovitičkoj i u neposrednoj blizini samog mjesta Virovitice urodile su veoma dobro kruške i jabuke dok drugog voća gotovo u opće nije bilo. U susjednom kotaru slatinskom takodjer voće gotovo nikako urodilo nije. Jednako bio je slab prirod u svim ostalim dijelovima gornje Slavonije, a jedina je bila šljiva — istina doduše naša glavna voćka — koja je mjestimice bolje urodila. U daljskom vinogorju bile su prilike nešto bolje te su i rezultati žetve na voću pri svim vrstama mnogo bolje bile. Sadjenje voćaka u županiji virovitičkoj u ostalom samo mjesni značaj ima budući da se finije vrste voća ne goje te prema tomu ni exporta na voću ne ima već se sav prirod u samoj županiji potroši. U rijetkim se samo prilikama, a to mora da su već osobito dobre godine, izvažala nešto krušaka i jabuka iz Slatine u susjedno ležeći Barcs i Bjelovar te šljiva iz okolice Dalja u Beč i Budimpeštu.

Glasom iz raznih krajeva županije požeške stiglih oba vijesti bio je prirod na voću u svim krajevima veoma dobar. Osobito dobro urodila je šljiva u Brodu, u gornjoj Posavini, u okolici Nove Gradiške te u požeškoj dolini. Iz okolice Nove Gradiške i brodske izvažale su se i znatnije količine finijeg voća, poimence bresaka i kajsijsa, u Ugarsku i Bosnu te svježih šljiva u Beč.

Što se tiče županije srijemske bio je prirod na voću baš u kraju gdje inače najfinije voće rodi, na ime u okolici Iriga,

veoma slab. Toga radi mogle su se iz okolice iriške izvažati samo manje količine trešanja i kajsija u susjedni Novi Sad, a ostatak nije dostajao niti da se pokrije potreba najbliže okolice. U podunavlju i to u Karlovcima, Kamenici i Ledincima, gdje se inače takodjer fine vrste voća goje, bio je prirod na voću srednje ruke. Izvažalo se od svake vrste po malo, osim graha. Smjer izvoza: Novi Sad a odavde dalje u Budimpeštu. U okolici Iloka urodilo je voće takodjer dosta slabo ali je ipak još nešto preostalo za izvoz u Bosnu, Novi Sad i Budimpeštu, poglavito trešanja, višanja i kajsija. U okolici Zemuna urodilo je voće samo veoma slabim rezultatom. Prirod na orasima izostao je sasvim, jer su ovi još u cvijetu noćnim mrazovima bili potučeni. Od ostalih vrsta dosta se uvažalo iz Szabadke i Iriga jer sav okolišni prirod nije dostajao za pokriće mjestne potrebe. Šljiva je takodjer veoma slabo urodila.

Izvoz svježeg groždja bio je tijekom prošle godine veoma znatan, poglavito iz Broda i njegove okolice u Bosnu i Beč te iz Iloka u susjednu Ugarsku i Budimpeštu. Iz Podunavlja i to iz okolice Karlovaca, Ledinaca i Kamenice izvažalo se mnogo svježega groždja u Beč, Budimpeštu i u Njemačku, a jednako se dosta groždja u iste krajeve izvažalo iz okolice Zemuna i iz daljskog vinogorja.

Što se tiče izradbe pekmeza to se ovaj i tijekom prošle godine izradjivao u veliko u trgovačke svrhe. Suhе šljive priredjivale su se takodjer samo za namirenje potrebe domaćeg življa a nešto se donášalo i na nedeljne sajmove. Glavna se izradba pekmeza i suhih šljiva obavljala takodjer prošle godine samo u Bosni i u Srbiji. Količina u Bosni proizvedenog pekmeza bila je prošle godine oko 450 vagona a u Srbiji oko 200 vagona. Od toga je do konca godine prodano do 60%. Smjer izvoza: celo tuzemstvo, Njemačka, Norveška i manjim

dijelom u Nizozemsku. Cijena: bosanski produkti K 23— do K 18—, srpski produkti K 21— do K 19— po 50 kg. transito.

Sušenih šljiva proizvedeno je u Bosni oko 2400, u Srbiji oko 1800 vagona. Od toga je do konca godine prodano do 80%. Smjer izvoza jednak onomu od pekmeza. Cijena: bosanski produkti K 27— do K 21—, srpski produkti K 26— do K 19— po 50 kg.

Vinogradarstvo i trgovina vinom.

Berba je glasom iz raznih predjela komorskog okružja stiglih izvještaja osobito povoljna bila. U predjelima oko Djal-kova bila je berba kvantitativno veoma povoljna, ali je za to u pogledu kakvoće dosta slaba bila. Ova poslednja okolnost prouzročena je tim, što su mnogi vinogradari uslijed čestog kišovitog vremena berbom odviše rano započeli te groždje stoga nije moglo dozrijeti. Kasnije je ali nastalo lijepo toplo vrijeme te vinogradari koji su ovo vrijeme dočekali dobili su i u kvalitativnom pogledu veoma dobra vina. Slično stajale su prilike u slatinskom i virovitičkom kotaru.

O prilikama u podunavskim predjelima, poimence u ilo-čkom vinogorju, primili smo slijedeći izvještaj od kr. vinogradarske i voćarske škole u Iloku: Prirod vina u godini 1913. bio je dobar i prema prirodu godine 1912. kvalitativno i kvantitativno mnogo bolji. Po katastralnom se jutru bralo uzev u obzir razne vrsti loze i način uzgoja od 10 do 50 hl. Masulj se plaćao za vrijeme berbe od bijelog groždja po hektu 20 do 24 kruna a od crnog groždja 18 do 22 krune. Popriječni sadržaj sladora bio je 17%. Cijene mladog vina na veliko bile su K 34 do K 40. Prednost su imala vina bijele boje sa zelenkastim sjajem. Obzirom na razne okolnosti koje su stajale na putu trgovini i prometu, bila je vinska trgovina u godini 1913. povoljna. Premda je kakvoća vina 1912. bila slaba, to su ipak cijene radi malih zaliha bile visoke. Po hektu se plaćalo 54 do 60 kruna. Te su cijene izdržale gotovo do nove berbe. Potom:

su cijene pale na 48 do 50 kruna i vina 1912. malo su se tražila radi dobrog izgleda u novu berbu. Vina prijašnjih godina su iscrpljena a cijene su još i sada visoke. Vina iz godine 1912. ostalo je po prilici oko 25% neprodano, a iz prijašnjih godišta oko 10%. Novo vino prodano je mnogo kao masulj. Iz Iloka izveženo je u Ugarsku oko 14.000 hektolitara masulja, što čini prihod do 300.000 kruna. Masulj prodavali su većim dijelom samo mali vinogradari.

Kao osobitu poteškoću za razvoj vinske trgovine ističe izvještaj okolnost, što kroz cijeli iločki kotar ni jedna željeznička pruga ne prolazi i jer je samo mjesto Ilok u vrijeme kad ne ima parobrodarske veze, od cijelog ostalog svijeta odsječeno. Nadalje bi valjalo urediti za male vinogadare valjano podrumarstvo te ustrojiti vinske zadruge sa dobrim podrumima i dostatnom glavnicom, koje bi se imale brinuti za prodaju vina u inozemstvu. U daljskom i vukovarskom kotaru bila je prošle godine berba dobra srednje ruke i to kako kvalitativno tako i kvantitativno. Prirod se vina u Dalju, Aljmašu i Erduu cijeni na 40.000 hektolitara. Cijene su bile različite. Za seljačko se vino plaćalo 30—34 kruna, za gospodsku robu i do 45 kruna po 100 litara. Sav je prirod do nekih neznatnih količina do konca godine rasprodan. U brodskom vinogorju bila je prošle godine berba osobito povoljna, te se ova kvalitativno sa berbom od godine 1908. usporediti može. Nu kako je ali i u onim predjelima filoksera već do polovicu vinograda poharala, zaostala je u pogledu količine za onim od godine 1908. Masulj se je veoma malo prodavao te je pridržan većim dijelom za vlastitu porabu proizvođača, budući da je u zadnjim trim godinama veoma malo urodilo. Cijena je bila K 2.— po stupnju Kl. N. vage. Slabe vrste plaćale su se sa K 1.60 po stupnju. Vina iz prošlih godišta u opće nije bilo. Uslijed haranja filoksere te uslijed opetovano neuspjelih pokušaja regeneracije vinograda, doista postoji opravdana bojazan, da će

vinogradarstva u okolišu brodskom vremenom posvema nestati.

Sajmovi, trgovina sa blagom i peradi.

Čini se, da je težnja za ustrojenjem svedj novih sajmova ipak po malo popustila. I tijekom prošle godine podnešene su sa strane nekih općina molbe za ustrojenjem novih sajmova, ovaj ali broj nije bio tako velik (svega 24 naprama 47 od godine 1912.) te je još i od ovoga broja dosta neuvaženih molba ostalo.

Trgovci i obrtnici koji pohađaju robne godišnje sajmove nijesu imali velike koristi od ovih. Velik se dio godišnjih sajmova kroz više mjeseci radi kolere u opće nije održavao, s druge je strane kišovito vrijeme mnogo naškodilo, tako da je kupaca bilo veoma malo a prodavaoci jedva troškove svoje ramiriti mogoše.

Što se tiče marvenih sajmova to je glasom iskaza kralj. zemaljskog statističkog ureda dogon i prodaja marve bila slijedeća:

a) **R o g a t a m a r v a.** Sveukupni dogon rogate marve bio je 427.576 komada od koje je količine 178.528 komada prodano. Najjači dogon bio je u mjesecima svibnju i lipnju (47.860 odnosno 47.978 komada), a najslabiji u mjesecu siječnju (22.986 komada). Cijene su bile početkom godine prilično nizke. Kasnije počeo je izvoz blaga u Bosnu i Hercegovinu gdje je državni erar veće količine blaga nakupovao. Od tog časa znatno su se počele dizati i cijene a upućeni krugovi tvrde, da se jedino kupnjama bosanskog zemaljskog erara ima zahvaliti, da je prošle godine do polovice dogonjene marve i prodano bilo.

b) **K o n j i.** Konja dogonjeno je na prodaju 208.461 komad a prodano je 40.861 dakle oko 19%. Najjači dogon bio je u mjesecu ožujku (30.775 komada), a najslabiji u siječ-

nju (8158). Uslijed zabrane izvoza ne ima kupaca te su stoga i cijene konjima znatno pale.

c) D o g o n o v a c a bio je tijekom godine gotovo za jednu petinu manji nego li g. 1912. te je ukupno 96.378 komada dogonjeno. Prodano je od toga 34.491 komad t. j. oko 35%. (Godine 1912. prodano je 38% dogona.)

Veleposjednici komorskog okružja prestali su gotovo sasvim sa gojenjem ovaca te ima samo još sasvim maleni broj vlastele, koja se gojenjem ovaca bavi. Naprotiv se ali opaža, da seljačko pučanstvo gojenju ovaca opet veću pažnju posvećuje, te tako postoji nada, da se brojčano stanje ovaca neće umanjiti, nego naprotiv polagano opet pridići.

d) S v i n j a dogonjeno je ukupno 606.767 komada (1912.: 682.283) te je od toga 245.523 komada t. j. 40% prodano. Svinjogojstvo u komorskom okružju zadnjih godina veoma lijepo napreduje, te je prema tomu i dogon na sajmove znatno poskočio. Cijene pak prošle godine nijesu bile osobito povoljne, te su kod svih vrsta znatno pale, kod svinja na prehranu pače do 35%.

e) P e r a d. Iz izvještaja koja su nam stigla iz raznih krajeva komorskoga okružja razabiremo, da su prilike u peradarstvu godine 1913. bile mnogo nepovoljnije nego prediduće godine. Sa strane u obzir dolazećih većih tvrtka sklopljeni su doduše nekoji veći poslovi, ali je stajalo mnogo truda i muke sklopljenim obvezama udovoljiti jer se cijela potražba nije mogla našmagati, pače se većim dijelom nije i ovdje nabavljala, nego je u Ugarskoj (Szabadka, Makó i u okolicama) nakupovana. Predmetom većih poslova bile su ponajviše guske, koje su prodane po K 2.40 češkim trgovcima, dok je izvoz pataka i pilića bio veoma slab, te se je ova roba gotovo sva za domaću potrebu na nedeljnim sajmovima prodala. Jednako je bio slab i uvoz pilića te ostale peradi u svrhu tovljenja i izvoza, tako da su uspjesi i ove poslovne grane daleko zaostali za onima prijašnjih godina.

Pčelarstvo i svilogojstvo.

O prilikama pčelarstva godine 1913. primili smo slijedeće izcerpivo stručnjačko izvješće:

Prema stiglim izvještajima iz županije srijemske, požeske i virovitičke, može se reći, da je godina 1913. bila srednje loša pčelarska godina. Nakon vrlo loše godine 1912. prezimiše pčelci ipak dosta dobro, a lijepi i topli dani mjeseca ožujka pripomogoše, da su se pčelci otpočeli lijepo razvijati.

Prvih dana mjeseca travnja unašale su pčele mnogo peludi sa raznih voćaka, koje su krasno odcvjetale. Ali 10. travnja je najedanput tako zahladilo, da je 11. travnja pao mraz, a 14. u jutro se je dapače i voda smrznula. Ta nenadana i nagla promjena temperature prouzročila je mnogo štete, a pčelci zaostaše silno u svom razvoju. 15. travnja padao je cijeli dan tako gusti snijeg, da je izgledalo, kao da se nalazimo u sred zime. Pčele nisu mogle po više dana baš ni makac iz svojih ulišta, pa uslijed toga je i rojenje zadržano za cijeli mjesec dana. Tek oko polovice svibnja otpočela je prilična paša sa bagrena, a tada je nastao i bujniji život u pčelinjacima. Pčelci su se nabrzo ojačali tako, da je glavno rojenje začelo početkom lipnja.

Prema velikom potraživanju za rojevima u toj godini, može se ustvrditi, da se napredni način pčelarenja lijepo razvija i širi. Akoprem je u g. 1913. rojenje jako zaostalo, to je ipak samo „Hrv.-slav. pčelarsko društvo u Osijeku“ razaslalo širom Hrvatske i Slavonije oko stotinu dobrih rojeva. Svi rojevi, na i oni otposlani u hrvatsko primorje, sretno su prispjeli do određenog mjesta, samo tri prekrasna roja prvenca, otposlana župniku Ivanu M. Bogdaniću u Iž veliki (Dalmacija) stradaše na putu, svakako uslijed neopreznosti željezničkih namještenika. Tečajem godina stekao sam u opće to uvjerenje, da nam je odavle mnogo sigurnije odaslati rojeve u Češku i Njemačku, dapače i u Francusku, nego li u mnogo bližu nama

Dalmaciju. Ovdje moram u kratko spomenuti glavni razlog, koji potiče upravu „Hrv.-slav. pčelarskoga društva u Osijeku“, da ona veliku pozornost posvećuje razrašljanju rojeva. Kako je opće poznato, naš je narod još uvijek pun praznovjerja, a veoma mnogo praznovjerja naći ćemo baš kod samih pčelara. Velika većina pčelara radije će potušiti pčelce i u bescijenje prodati trgovcu med i voštinu, nego li bi prodao, uz znatno bolju cijenu, žive pčelce, jer su oni, žalibože, toga praznovjernoga uvjerenja, da prodavanjem svojih pčelaca ili rojeva prodaju ujedno i svu sreću svoga pčelarenja.

Kada dakle to sve dobro znamo, tada se priznati mora, da „Hrv.-slav. pčelarsko društvo u Osijeku“ tim, što razrašlje rojeve, vrlo mnogo doprinosi unapredjivanju i širenju naprednoga pčelarstva.

Meda je godine 1913., barem u osječkoj okolini, bilo više nego u godini 1912., jer ako se i ne sije već par godina repica (olaj), mogle su pčele dobro iscrpiti pašu sa bagrenovog cvijeta (akacija). Taj je med vrlo obljubljen, a zaista je to ne samo na oko lijep, nego i veoma ugodan med, koji se može uvijek dobro unovčiti.

Vrcanjem ovoga meda otpočelo se je u našoj okolini polovicom svibnja, a paša je uzdržala preko 8 dana, što je rijetkost, jer paša sa bagrenovog cvijeta obično ne traje duže od 2—4 dana. God. 1912. nije bilo u nas baš ništa bagrenovca, a godine 1913. upravo obilno.

I lipovim cvijetom su se naši pčelari prilično okoristili.

Ziminom su se pčelci osjegurati sa raznoga poljskoga cvijeća, pa se je opravdano nadati, da će dobro prezimiti i tako zdravi i jaki dočekati prvu proljetnu pašu u g. 1914.

Spomenuti još moram opsežno djelovanje „Hrv. - slav. pčelarskoga društva u Osijeku“. Ovo je najstarije i najagilnije pčelarsko društvo u Hrvatskoj i Slavoniji (postoji od godine 1879.), koje izdaje već od g. 1881. dakle potpune 33 godine jedini u nas hrvatski pčelarski list „Hrv. Pčelut“. To je dru-

štvo u god. 1913. postiglo vrlo lijepih rezultata na polju unapređivanja racionalnoga gojenja pčela.

Da se, u koliko je to samo moguće, održi i proširi jedinstvenost mjere kod džirzonaka, izradjiva jedan društveni član, a pod nadzorom društvenoga centralnoga tajnika, dva sistema džirzonaka i to društvene uzor-džirzonke (stublike) i amerikanke (ležake). Kada znamo, da kod nas još nema baš ni jedne moderno uređjene pčelarske trgovine, to je tim udovoljeno jednoj velikoj potrebi.

Ovo je pčelarsko društvo zavelo god. 1912. stalna predavanja iz pčelarstva, pa je tim nastavila i u god. 1913. Uslijed tih praktičnih predavanja opaža se sve to veće zanimanje za napredno pčelarenje i kod naših seljaka.

Kako je to oglašeno u 5. broju „Hrvatske Pčele“ od godine 1913., držao je centralni društveni tajnik praktična predavanja iz pčelarstva počam od 10. lipnja, pa do 1. srpnja 1913. svaki dan pri svom moderno uređenom pčelinjaku. Ta su predavanja posjećivali i seljaci ne samo iz okoline osječke, nego i iz okolice vinkovačke, djakovačke, brodske i novogradiške, pa dapače dvojica i iz hrvatskoga primorja.

Osim ovih stalnih praktičnih predavanja upriličila je društvena uprava u god. 1913. vrlo zanimiva predavanja iz pčelarstva sa skioptikon-slikama.

Takovo je jedno predavanje upriličeno 12. srpnja pred biranim slušateljstvom u velikoj dvorani niže pučke škole u gornjem gradu Osijeku. Drugo je predavanje bilo 20. srpnja u mjestu Bizovac, treće 3. kolovoza u mjestu Viljevo i četvrto 26. listopada u Dalju. Sva su ta predavanja uspjela vrlo dobro, a pobliže su opisana u „Hrv. Pčeli“ (br. 7., 8. i 9. od g. 1913.).

Da se i nepčelari upozore na veliki napredak racionalnoga pčelarstva, upriličila je društvena uprava počam od 20. svibnja, pa do konca kolovoza 1913. permanentnu izložbu meda, voska, umjetnoga saća i raznoga pčelarskoga orudja u

prostorijama uredništva „Hrvatske Pčele“, gdje je podjedno i društvena poslovnica.

Izloženo je bilo u ukusnim staklenkama par stotina čaša raznovrsno sortiranog vrcanoga meda. Bilo je tu meda sa raznoga voćnoga cvijeta, bagrenovca, lipovca sa rane i sa kasne lipe (lipolista), meda sortiranoga sa cvijeća gorušice i sa raznoga drugoga poljskoga cvijeća. Tako je društvena uprava i u tom pravcu udovoljila svom zadatku, jer se sličnim izložbama također mnogo postizava.

Posredovanjem ovoga društva rasprodali su svi društveni članovi proizvode svojih pčelaca uz vrlo povoljne uvjete, pa je tako i u tom pogledu polučen veliki uspjeh.

Ovo društvo posjeduje i prilično bogatu apističku knjižnicu, koja je uvijek na raspolaganju društvenim članovima. Danas možemo nekim zadovoljstvom konstatovati, da se u novije doba i lijep broj naših seljaka marljivo služi tom knjižnicom.

Iz ovoga izvješća razabiremo, da „Hrvatsko-slavonsko pčelarsko društvo“ na polju pčelarstva u svakom smjeru izvrsnu djelatnost razvija i sve svoje sile ulaže, da ovu granu narodne privrede u što šire slojeve pučanstva uvede, da ju na što racionalniju podlogu postavi i za zainteresovane faktore što lukrativnijom čini, da tim načinom gospodarstvenu vrijednost ove privredne grane podigne. Ovom se patriotskom djelovanju društva mora podpuno priznanje izreći, te bi samo željeli, da ovaj svjesni i ustrajni rad i podpunim uspjehom okrunjen bude.

S v i l o g o j s t v o m bavilo se g. 1913. u županiji požeškoj 2270, u županiji virovitičkoj 1168, a u županiji srijemskoj 1485 gojitelja, ukupno dakle u cijelom komorskom okružju 4923 gojitelja t. j. naprama broju gojitelja od g. 1912. kojih je tada bilo 6328, za 1405 manje. Izvedeno je ukupno 71.674 kg. čahura i to u županiji požeškoj 30.245, virovitičkoj 15.693 a u županiji srijemskoj 25.735 kg. Sveukupna produkcija čahura

godine 1912. bila je 38.791 kg. te je dakle ova prema tomu godine 1913. narasla za 32.883 kg ili 84%, koja se okolnost ima pripisati tomu, što je godina 1913. za svilogojstvo osobito povoljna bila.

Otkupne cijene bile su za čahure I. razreda K 2.20, II. razreda K 1.50 a za čahure III. razreda K 0.20 po kg. Cjelokupna zaslužba iznašala je u županiji požeškoj K 59.249, u županiji virovitičkoj K 29.938 te u županiji srijemskoj K 48.345 ili ukupno K 137.562.

Trgovina životinjskim proizvodima, zatim životinjskim i inim otpacima.

a) Kokošja jaja. Izvoz kokošnjih jaja nailazi u komorskom području na razne poteškoće. U koliko se radi o izravnom izvozu pod domaćom, hrvatskom markom, teško je robu prodati i to zato jer se domaći izvoz te ruke nalazi još u prvim počecima, te se prema tomu na svjetskom tržištu još slabo poznaje. U koliko se pak radi o neizravnom izvozu putem štajerskih eksportera, to je oznaka porijekla imenom hrvatskim posve isključena, te se hrvatska roba pod firmom štajerske robe u inozemstvo izvaža. Nastaje li pak ma kakav prigovor proti robi iz Štajerske, svaljuje se sve na onu robu poslanu iz Hrvatske, tako da se našim trgovcima i u izravnom izvozu velika šteta nanaša. Do sada se na žalost domaći izvoz nije mogao nikako od štajerske trgovine emancipovati, jer su za ustalenie izravnog izvoza nužne velike glavnice, koje ali naši domaći trgovci uložiti ne mogu. Stoga se mora jedan dio hrvatske robe uvijek ustupiti Štajerskoj, odatle onda pomenute poteškoće nastaju te mogućnost isključuju na svjetskom tržištu čvrst korijen uhvatiti.

Uslijed navedenih okolnosti iznašao je tijekom prošle godine sveukupni izvoz 11.000 sanduka po 1440 komada te je roba većinom eksportirana u Njemačku, Englesku i Švi-

carsku te u neznatnim količinama u Francusku. Izvoz bi ali ovaj mogao biti znatno veći jer robe u komorskom okružju ima dosta. Povećanje ovoga izvoza moglo bi se ali postići samo primjerenom potporom samim izvažačima, te odstranjenjem onih okolnosti, koji izravni izvoz robe hrvatskog porijekla otežćuju.

b) **V u n a.** Domanialne vune (vuna sa vlastelinskog posjeda) malo se trošilo jer su vlastelinstva gotovo sasvim prestala sa gojenjem ovaca. Cijena je bila za nečišćenu vunu K 150 do K 160 po 100 kg. Seljačke vune takodjer je manje potrošeno nego li godine 1912. Od prilike jedna trećina prodane vune pokupljena je po domaćim a jedna trećina po stranim čaraparima, dok su ostatak pokupovali domaći trgovci vune. Od toga prodan je jedan dio u Njemačku, djelomice se izvažalo u Srbiju, dok je ostatak u Ugarsku i u Austriju prodan. Cijena je bila K 240 do K 250 po 100 kg.

c) **M e d.** Što je meda po domaćim trgovcima preuzeto, prodano je većinom dalje u susjednu Štajersku. Cijena K 90 po 100 kg.

d) **K o ž e.** Trgovina kožom bila je ove godine još nepovoljnija nego li godine 1912. Peštansko i bečko mesarsko udruženje stupili su u međusobnu konkurenciju te su nastojali jedno drugo nadkriliti u davanju predujma mesarima. Ovom konkurencijom se domaći trgovci naravno ne mogoše natjecati. Cijene su bile ove: Svježe marvinske kože K 130 do K 140, sušene marvinske kože K 280 do K 300. Cijene ostalim kožama bile su jednake onima od 1912.

e) **K r z n a.** Potražba za krznom bila je znatno slabija a i cijene bile su manje nego li godine 1912. Cijene su pale za 15 do 25%. Zečja krzna pala su pače od K 1.70 i K 1.50 na 50 do 60 filira.

f) **R a z n i o t p a c i.** Uslijed stagnacije na industrijalnom području stajale su cijene za sve vrste otpadaka veoma nisko.

Budući da se prema tome i sakupljačima manje plaćalo, to nije bilo istog prometa kao prije, jer se pri niskim cijenama sakupljanje otpadaka nije isplaćivalo. Ovo vrijedi poimence za promet sa starim željezom, koji je tako reći kroz cijelu godinu mirovao.

II.

Velika i mala trgovina.

Da uzmognemo pružiti vjernu sliku i točan izvještaj o trgovačkim okolnostima komorskog okružja godine 1913. to je svakako nužno da ujedno svratimo pozornost i na zadnje mjesece 1912. godine, budući da se glavni uzroci za razvitak okolnosti tijekom 1913. godine još na stanje prilika zadnje četvrti prethodne godine svesti imaju.

Usljed ratnih operacija nastalih na Balkanu u jeseni godine 1912. nastalo je rapidno pogoršanje prilika u svim granama trgovačkog prometa. Ovo pogoršanje prilika ima se dobrim dijelom svesti i na kod nas zavladao strah pred ratom, te se je kupujuće općinstvo ograničilo samo na nabavu najnužnijih potrepština što poimence vrijedi za seljačko pučanstvo.

Nu na pogoršanje trgovačkih prilika utjecale su znatno još i druge teške okolnosti. Ona već od dulje vremena vladajuća nestašica novaca uslijed nastalog ratnog vremena još se je znatno uvećala. Novčani zavodi počеше raditi visokim kamatnjakom i velikom oprežnošću, što se je kako u trgovačkim krugovima tako i u seljačkom pučanstvu znatno osjećalo te na sveopći trgovački promet osobito tegotno djelovalo. Dalnji uzrok lošim prilikama ima se tražiti u nepovoljnom vremenu u jeseni 1912. koje našem u slavonskim županijama, a poimence u srijemskoj županiji najznatnijem prirodnu, na ime

kukuruzu nije dalo sazrijeti te tim žetvi na kukuruzu ne toliko kvantitativno nego kvalitativno veoma naškodilo. Producenti mogli su stoga svoj kukuruz slabe kakvoće samo vrlo teško prodavati a i trgovci žita utjecajem novčane krize ne dadoše uobičajene predujmove, niti sklopiše uobičajene predkupnje, što je seljačko pučanstvo dakako opet veoma teško osjećalo.

Sve ove okolnosti zajedno prouzročile su već u zadnjim mjesecima godine 1912. znatni zastoj u trgovačkom životu, a pod jednako nepovoljnim utiskom gore navedenih prilika stajalo je trgovačko poslovanje i tijekom većeg dijela 1913. godine.

I ako je strah pred ratom koji je u početku medju pučanstvom zavladao tijekom slijedećih mjeseci pomalo jenjavao, to se neko poboljšanje u trgovačkom prometu ipak nije moglo opaziti dok su na susjednom Balkanu one nesredjene prilike vladale i dok je ona napetost u novčanim prilikama trajala. Kasnije su doduše ove novčane prilike krenule na bolje, ali su trgovci i njihovo poslovanje još dugo stajali pod dojmom pretrpljenih teških vremena.

U ova se teška vremena ukazao osobiti zastoj u trgovinama manufakturnom i željeznom robom, ali je i trgovina kratkom i pletenom robom dosta stradavala, dok se naprotiv u trgovini sa kolonijalnom robom, premda je ova pod jednako nepovoljnim prilikama stajala, nije toliki poslovni zastoj ukazao. Poimence valja istaći, da je prodja gradjevnih okova i inog gradjevnog materijala u proljetnim i ljetnim mjesecima osobito slaba bila, što se ima svesti na slabu gradjevnu djelatnost, prouzročenu kritičnim novčanim prilikama.

U trgovini porculanom i staklom bilo je poslovanje takodjer mnogo lošije nego li 1912. godine. Sa prostom staklarskom robom bilo je poslovanje nešto življe samo u prodaji staklenka za ulaganje voća i krastavaca, što se ima pripisati

dobroj žetvi na voću te bogatom prirodu sočivica prikladnih za ulaganje. Naprotiv je bila prodaja fine staklene robe veoma slaba, jer se i ovdje kupujuće općinstvo ograničilo na nabavu samo najpotrebnijih predmeta. Uslijed slabe gradjevne djelatnosti bila je prodaja i prozornog stakla veoma slaba. Jednako slaba bila je prodaja porculanske robe, dok se bijela glina (Steingut) gotovo nikako prodavala nije. Ova se bijela glina prodaje na ime većinom po kućarcima, a kućarenje bijaše uslijed opasnosti raznašanja kolere u mnogim krajevima komorskog okružja zabranjeno.

Nu znatno veću štetu nego li slaba prodaja nanijelo je našem trgovačkom svijetu osobito teško utjeravanje svojih tražbina, koje je za vrijeme cijele krize neslabljeno potrajalo.

Prilike nastale uslijed kritičnih vremena, nijesu se u svim dijelovima komorskog okružja u jednakoj mjeri ukazale. Najviše su imali trpjeti krajevi duž Save, gradovi Zemun, Mitrovica te Županja i izmedju ovih ležeća mjesta, jer je ondje na ladanju strah pred ratom bio najveći a i poslovni promet koji se inače živo podržava izmedju pograničnih mjesta i Srbije odmah je na početku poznatih napetih okolnosti sasvim prestao već i radi strogih pogranično-redarstvenih mjera. Što poimence grad Zemun uslijed provedenih redarstvenih mjera trpjeti ima, kolika je neizmerna šteta trgovini i obrtu ovom gradu tim redarstvenim propisima nanešena, najbolje se može razabrati iz službene statistike o prometu stranaca u Zemunu, koja veli da je od uvođenja poznatih putničkih stega promet stranaca pao na 6000 naprama prometu od 40.000 tijekom prijašnjih godina. Pri tom si valja još držati pred očima, da su zemunske trgovine velikim dijelom uređene sasvim za potrebe beogradske i za beogradsko kupujuće općinstvo.

Prem međjutim općenito nastalih mirnijih vremena, to redarstveni propisi uvedeni u najkritičnije doba, još i sada

početkom god. 1914. nepromjenjeno u krijeposti stoje. Komora se stoga našla ponukanom, da putem Njegove preuzvišenosti gospodina bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije kao i putem beogradskog c. i k. austro-ugarskog poslaničtva zamoli, da se osobito za grad Zemun ubitačne redarstvene mjere dignu te se nadamo, da će ovoj molbi jamučno skoro i udovoljeno biti.

Dok je dakle poslovni promet u prvoj četvrti godine 1913. bio veoma hrdjav, to se je u drugoj četvrti ipak neko malo poboljšanje prilika ukazalo, nu očigledno na bolje krenule su prilike tek u mjesecu rujnu 1913. Malaksavanjem napetosti nakon drugog balkanskog rata oživilo je i trgovačko poslovanje. Nu čim su se prvi znaci boljih vremena ukazali, nastala je nova jedna velika nevolja uslijed u mnogim mjestima, osobito u županiji srijemskoj se ukazale kolere. Srećom se je uslijed smjesta poduzetih strogih mjera dalnjem širenju bolesti energično moglo na put stati, te su već početkom mjeseca studena zatvorena mjesta prometu predana i godišnji sajmovi otvoreni. Ipak je šteta nastala uslijed kolere bila dosta znatna.

U mjesecu studenom i prosincu razvio se tada prilično živahan trgovački promet. Od znatnog utjecaja bila je i općenito dobra žetva godine 1913.

Premda je pomenuto poboljšanje nakon predidućih slabih mjeseci obzirom na trgovački promet uslijedilo, to je ipak i ovaj promet od zadnja dva mjeseca daleko zaostao za prometom drugih normalnih poslovnih godina.

Kao doista radostnu okolnost ima se označiti, da su trgovački krugovi našeg komorskog okružja često prijeteće opasnosti kritičnih vremena prilično dobro prebrodili te premda su teška vremena u gospodarstvenom pogledu veliku štetu nanijela, to upravo kobnih posljedica ipak nije bilo. Broj stečajeva obzirom na abnormalna kritična vremena nije bio

odviše velik, što nam je dokazom, da je naša trgovina na solidnom temelju postavljena.

Jedna od glavnih zasluga, da se je kritična godina 1913. kod nas prilično dobro svršila, ide u prvom redu naša domaća novčana poduzeća, koja su prem svog teškog položaja i ako sa nužnim oprezom svagda nastojala vjeresijskim potrebama prema najboljoj mogućnosti udovoljiti.

Stoga možemo na prošlu godinu, koja je cijelom našem pučanstvu a poglavito trgovačkom staležu mnogu nevolju zadala ipak s nekim zadovoljstvom pogled natrag baciti, te se u taj čas samo nadamo, da ćemo od tako teških vremena bar za dugi niz godina pošteđeni ostati.

U stanju trgovačkih poduzeća nastale su tijekom prošle godine slijedeće promjene:

Trgovine.

	S K U P I N A	U god. 1913.		Prijave	Odkazi
		dobrovoljno protokolj- rane tvrdke	brisane tvrdke	trgovačkih poduzeća u god. 1913.	
I.	Trgovina životinjama, gospodarskim i životinjskim produktima	1	1	23	6
II.	Trgovina drvom (liesom) i ostalim šumskim produktima te rudarskim i mineralnim produktima	4	3	28	16
III.	Trgovina željezom i kovnom robom, strojevima, posudjem za kućanstvo, instrumentima i glazbalima	1	1	11	6
IV.	Trgovina produktima industrije gline i stakla	1	1	16	8
V.	Trgovina drvenom i rezbarskom robom, kožnatom, kaučukovom, niirnberškom i galant robom, papirnom robom i pisačim i risač. potrebštinama	9	4	71	38
VI.	Trgovina robom tekstilne industrije i industrije odievanja	1	1	13	8
VII.	Trgovina živežem, hranom, pićem i predmetima užitka	9	—	208	49
VIII.	Trgovina droguama i kemijskim produktima, ako nije spojena s trgovinom mirodija	—	—	—	1
IX.	Trgovina knjigama i umjetninama	—	—	3	1
X.	Staretnarstvo	—	—	5	3
XI.	Trgovina mješovitom robom	10	7	492	344
XII.	Zakupnici potrošarine i gradske uvoznine, maltarine	—	—	—	—
XIII.	Zakupnici pijacovine	—	—	—	—

	S K U P I N A	U god. 1913.		Prijave	Odkazi
		dobrovoljno protokolirane tvrdke	brisane tvrdke	trgovačkih poduzeća u god. 1913.	
XIV.	Posrednici za služinčad, namještenje i rad	—	—	4	2
XV.	Podhvatnici za oglašivanje (plakatovanje) posrednici za novine i oglase	—	—	—	—
XVI.	Odpremnici (špediteri) i komisionari	2	1	7	3
XVII.	Ostale grane trgovine i trgovci bez pobliže oznake vrsti trgovine	1	—	3	4
XVIII.	Trgovina piljarska i ostala trgovina po trgovinama, sajmištima, sajmovima i ulicama	—	—	18	1
XIX.	Trgovina kućarska (kućarenje)	—	—	—	—
XX.	Agenti i mešetari	2	—	7	6
XXI.	Pomoćni poslovi trgovine robom	—	—	—	—
XXII.	Javna tovarišta (Lagerhäuser)	—	—	1	—
XXIII.	Novčarstvo i vjeresijstvo	28	6	28	2
XXIV.	Osjeđuravanje	—	—	—	—
Ukupno		69	25	938	498

III.

Mali obrt.

1. Opći položaj. Gospodarstvene su se prilike u malom obrtu koje smo u prošlogodišnjem izvještaju potanko opisali, u minuloj godini opet znatno pogoršale. Uzroci ovom pogoršanju navedeni su već u članku „Velika i mala trgovina“. U koliko se je morao s jedne strane upotrebiti tuđji kapital, to se je ovaj samo veoma teško i uz osobito visoki kamatnjak dobivati mogao, dok je s druge strane potražba u svim obrtnim granama bila veoma slaba. Prilike su ove krenule na bolje tek koncem godine u mjesecima listopadu, studenom i prosincu nakon dovršene žetve šljiva, kukuruza i vina, koja je u svim dijelovima komorskog okružja veoma dobro ispala te uslijed čega se je seljačko pučanstvo domoglo nešto gotovog novca te tim ipak dobilo prilike svoje najpreče potrebe namiriti. Osim toga su oni do kasne jeseni radi opasnosti kolere zatvoreni sajmovi opet prometu predani, te je bar kod onih obrtnih grana koje većinom sa seljačkim pučanstvom u vezi stoje do nešto življeg poslovnog saobraćaja došlo.

Osobito veliku štetu imale su pretrpjeti one obrtne gra-

ne koje se bave preradjivanjem željeza i kovina, te poimence gradjevni bravari radi podpunog zastoja u gradjevnom obrtu. Kroz veći dio godine morali su se naši bravari zadovoljavati sa malim opravcima a često je manjkalo i ovih, tako da se u mnogim obrtnim poduzećima tako reći u opće nije radilo. U kolarskom obrtu bilo je veoma malo naručaba novih predmeta, te se i ovaj obrt većinom popravcima zadovoljavati morao. Naprotiv bijaše poslovanje u onim kovačkim obrtnim radionama koje se pored ostalih poslova i sa podkivanjem bave nešto življe, nu ovdje leži poteškoća opet u tom, da osobito na ladanju i pokraj mnogog posla toliko podkivačkih radiona ima, da na pojedinca veoma malo otpada.

Nešto bolje bile su prilike u kotlarskom obrtu, koji je uslijed u cijelom komorskom okružju bogatog priroda na šljivama dosta novoradnja a jednako i mnogo popravaka imao. U zlatarskoj i srebrnarskoj struci vladao je naprotiv tijekom cijele godine podpuni zastoj te je poslovanje nešto oživilo tek neposredno pred božićne blagdane.

U orudjarskom obrtu bilo je i prošle godine dosta popravaka, poimence na tezuljama za baždarenje, dok je prodaja novih predmeta bila osobito slaba. Graditeljima crkvenih satova, kojih u cijelom komorskom okružju samo još dvojica ima, uspjelo je prema ocijeniti slabih okolnosti ipak nekoliko boljih poslova sklopiti. Jednako su i strojni bravari koji se popravljanjem finijeh motora bave, tijekom cijele godine dosta zaposleni bili.

O prilikama onih obrtnih grana koje se bave preradjivanjem stakla i ilovače, izvijestili smo za predprošlu godinu izcerpivo, te se ove prilike i tijekom prošle godine promijenile nisu. Staklari u mnogim mjestima u opće nisu radili, jedino ovdje-ondje koji razbijeni prozor urezujući, a što se pak tiče lončarskog obrta to ističimo, da je prodaja robe iz bijele ilovače, koju mnogi lončari sa strane povlače, bila veoma slaba uslijed pod jesen zatvorenih vašara te zabrane kućarenja.

Jednako slabu godinu imali su pećari, budući da je u većem dijelu pećarskih radionica ukupni promet jedva 30% onoga od prošle godine iznašao.

Najvažniju granu između obrta koji se bave preradjivanjem drva predstavlja stolarski obrt, koji je u komorskom okružju mnogobrojno zastupan te takodjer kao maloobrt veoma dobro razvijen. U gradovima te u većim mjestima uređjene su stolarske radione dobrim dijelom motornim pogonom, tako da bi se veći dio potrebe po domaćim poduzećima namirivati mogao. Na žalost ali naše općinstvo više kupuje robu od stranih tvorničkih poduzeća s kojima naši stolari konkurirati nemogu, budući da je njihova roba mnogo solidnije izradjena te po tom jasno i nešto skuplja. Kako u gradjevnoj tako i u pokućstvenoj stolariji bile su prilike tijekom prošle godine veoma slabe, budući da se kupujuće općinstvo uslijed općenito loših vremena i od najnužnijih popravaka po mogućnosti ustegnulo, dok su novoradnje u opće upravo rijedkost bile. Jednake prilike vladale su takodjer u tokarskom obrtu koji je sa stolarskim usko skopčan. Jednako je i prodaja proizvoda kolarskog obrta veoma slaba bila, a u radionama koje se bave zgotavljanjem polugotovih kola, ostala je ova roba do konca godine većinom neprodana.

U bačvarskom obrtu bile su prilike nešto bolje nego li u predprošloj godini. Kako je na ime berba u cijelom komorskom okružju veoma dobra bila, to je gotovo sva zaliha na gotovoj robi razprodana, a osim toga bilo je pod jesen mnogo posla popravcima na starim bačvama.

U prilikama košaračkog obrta naprama onim od godine 1912. nije bilo nikakvih promjena.

Između obrta koji se bave sa preradjivanjem kože gube u prvom redu opančari sve više od svoje nekadanje mušterije i to s razloga, što žensko seljačko pučanstvo sve više cipele počinje nositi. Nu bez obzira na ovu okolnost, bio je promet u

ovom obrtu pod konac godine nešto življi, te je bilo moguće gotovu robu (opančari rade uvijek na zalihu) prodati. Na zalihu nadalje rade čizmari i papučari, koji svoju robu većinom na godišnjim sajmovima prodavaju. Od posljednja spomenuta dva obrta čizmarski obrt sve više nazaduje, budući da nošnja čizama sve više iz običaja izlazi te se nošnji lahke cipele ugiblje. Što se tiče poslovnih prilika u čizmarskom i papučarskom obrtu, to su ove bile jednake kao i u opančarskom obrtu. Gotovo tijekom cijele godine nije bilo mnogo posla pa su se prilike tek u zadnja dva do tri mjeseca pred svršetak godine nešto poboljšale te se i gotova roba prodala.

U remenarskom obrtu bile su prilike i tijekom prošle godine bolje nego li u ostalim obrtima koji se bave preradjivanjem kože. Premda se doduše i ovdje dosta malo novih stvari izradjivalo, to su remenarske radione ipak tijekom cijele godine sa popravcima dostatno zaposlene bile.

U tekstilnom obrtu zauzimaju čarapari prvo mjesto i to koli u pogledu tehničkog uredjenja, toli u pogledu svog poslovnog prometa i objama. Sva veća poduzeća uredjena su sa motornim pogonom, te samo manja poduzeća gotovo pletenu vunu upotrebljavaju. Čaraparski obrt spada medju one obrtne grane u kojima se stalni i očigledni napredak ukazuje i to kako u tehničkom tako i u materijalnom pogledu, te stoga ovaj obrt unapredjenju po samoj državi najtoplije preporučamo. Prodaja raznih proizvoda, čarapa, nazuvača, rukavica i pletenih haljinaca bila je doduše i ove godine nešto slabija nego li u drugim normalnim godinama, ali je ipak koncem godine dosta naručaba uslijedilo te se je u mjesecima studenom i prosincu na godišnjim sajmovima veći dio gotove robe prodati mogao.

Tkanje platna ne zauzima niti kao maloobrt niti kao kućna industrija u komorskom okružju veću gospodarstvenu važnost. U malom se obrtu samo prosto platno izradjuje, koje

ra godišnjim sajmovima na prodaju dolazi a djelomice ga trgovci susjednih mjesta kupuju. Količina proizvodnje veoma je malena jer se izradjivači ujedno i gospodarstvom bave. Kao kućna industrija gubi tkanje platna sve više svoju važnost. Ovde-ondje izradjuje se doduše još pače veoma fino platno, ali od toga slabo šta u trgovinu dolazi već služi za ramirenje vlastite kućne potrebe. Pamučara u komorskom okružju u opće više ne ima te se sukna koja se upotrebljavaju za izradbu seljačkog odijela (kabanica) uvažaju iz Sedmo-oradske.

U obrtima za izradjivanje obuće (muški i ženski krojači, šeširdjije, izradjivanje rublja itd.) nije od 1912. godine bilo bitnih promjena. Prosječni materijalni položaj ovih obrta ostao je nepromijenjen, ali prilike prodje bile su još nepovoljnije poimence u cipelarskom i krojačkom obrtu. Ova se okolnost ali nemože pripisati isključivo općenito hrdjavoj godini, nego glavni se uzrok ima tražiti u tom, što trgovine gotovim cipelama i gotovim odijelom brojčano sve više rastu.

Obrt užitnih predmeta i jestiva. Prilike pekarskog, slastičarskog i licitarskog obrta iznešene su potanko u prošlo godišnjem izvješću te bitnih promjena u prilikama ovih obrta tijekom ove godine nije bilo. Položaj mlinara (vodeničara, potočara i vjetrenjača) od godine do godine sve teži postaje, jer nisu u stanju odoljeti konkurenciji velikih parnih i motor-ih mlinova. Mlinova sa motornim pogonom svake godine sve više biva, jer kako ovi nisu ovisni o prilikama vodoostaja te kroz cijelu godinu nesmetano raditi mogu, to se seljačko pučanstvo na ove sve više privlači a ostale mlinare zanemaruje. Stoga se broj mlinova vodenica silno umanjuje a nove se u opće više ne grade.

K e m i č k i o b r t i. Budući da je u ovokomorskom okružju obrt voštara gotovo sasvim izčeznuo, to u ovu struku spada samo još sapunarski obrt i proizvod vode sodičnice. Pri-

like su sapunarskog obrta u prošlogodišnjem izvješću iscrpivo iznešene te tijekom ove godine bitnih promjena ne ima. Što se ali tiče proizvodjanja sodičnice, to valja istaći, da prilike ovoga obrta već godinama unatrag ne bijahu tako loše kao godine 1913. Uslijed pomanjkanja novaca u svim slojevima pučanstva, u prvom je redu gostioničarski obrt silno trpio te je osobito potrošak žestokih pića slab bio kao nikada prije. U spoju tim pao je naravno i potrošak sode te je tijekom godine prodano jedva 60% one količine, koja se inače u normalnim godinama prodaje.

2. Prilike koje vladaju u našem obrtnom školstvu, iznešene su u zadnjem izvješću ove komore, a od onoga se vremena još ništa promijenilo nije. Prema tomu se naša cijela obrtna naobrazba još uvijek temelji samo na našim šegrtskim školama, koje u mnogom pogledu nedostatne, prešnu reformu iziskuju. Budući ali, da ove šegrt. škole u opće samo svrhu imaju šegrte jedino teoretično u temeljnim naukama podučavati, to se ove sadanje šegrtske škole u opće ne mogu smatrati školama za obrtnu naobrazbu. Tko se dakle kod nas želi posvetiti obrtnoj struci a neima dovoljno sredstava za polazak koje strane obrtne škole, upućen je u svojoj budućoj obrtnoj naobrazbi lih na svog majstora. Ovom ali majstoru često i samom manjka nužna obrtna naobrazba, a uslijed pomanjkanja prikladnih poslova i prilika, svoga šegrta u svem podučavati, tako da je na koncu znanje i naobrazba šegrta često veoma slaba i nepotpuna. Ovo kod nas vrijedi za sve obrte jednako bez iznimke, dok se u onim mjestima koja obrtnu školu posjeduju bar u onim obrtima koji se u školi naučavaju, potpuna sprema i naobrazba šegrta postižava.

A ako su tako jednom naobraženi šegrti do majstora došli, tada će ovako valjano odgojeni obrtni podmladak od najveće koristi i od najboljeg upliva po sam razvitak obrta

biti. Ovo su ujedno razlozi s kojih je komora već tako često bar za najvažnije obrtne grane ustrojenje jedne obrtne škole u Osijeku tražila te u svedj ponovnim predstavkama opravdanost svoje molbe dokazala. Na žalost ostale su sve ove molbe komore kao i ostalih interesovanih faktora neuslišane radi pomanjkanja nužnih sredstava za ustrojenje takove škole. Nu kako se u krilu zemaljske vlade već sada vode predradnje za ustrojenje nama toli važnog gospodarstvenog odsjeka, to se podajemo nadi, da će nam se ne samo toli odavna već obećana obrtna škola već i tehnološki muzej po uzoru onoga u Budimpešti sagraditi.

3. Obrtno udrugarstvo. Savez hrvatskih obrtnika. Kako je već u prijašnjim izvještajima rečeno, razumijevaju se pod obrtnim udrugarstvom udruženja koja služe na obranu svojih staliških interesa. Na prvom mjestu ovdje stoji „Savez hrvatskih obrtnika“ koji u Zagrebu svoje sjedište ima, te u svim većim mjestima u zemlji svoje mjestne organizacije podržava. Sada Savez u komorskom okružju 28 takovih organizacija broji sa ukupno 1523 članova, što sačinjava oko 12% sveukupnog obrtništva, ne računajući ovamo pripadnike gostioničarskog i vozarskog obrta. Spomenutih 28 organizacija nalaze se u ovim mjestima (broj članova u zagradi): Banovajaruga (18), Babinagreda (10), Bošnjaci (11), Brod (135), Daruvar (40), Djakovo (77), Ilok (26), Jasenovac (15), Dolnji Miholjac (12), Mitrovica (100), Našice (66), Nova Gradiška (55), Novska (66), Nuštar (18), Osijek (141), Otok (21), Pakrac (33), Pazova Stara (62), Petrijevci (22), Požega (68), Ruma (49), Semeljci (43), Soljani (10), Vinkovci (105), Virovitica (80), Vukovar (112), Zemun (86) i Županja (42).

Gostioničarski savez ima svoje sjedište također u Zagrebu te posjeduje ukupno 791 člana, koji se razdieljuju na 22 udruge. Udruge nalaze se u slijedećim mjestima (broj članova u zagradi):

Brod (62), Djakovo (42), Ilok (24), Irig (12), Karlovcı
 Srijemski (30), Miholjac Dolnji (31), Mitrovica (42), Našice
 (33), Nova Gradiška (48), Novska (28), Osijek (40), Pakrac
 (46), Pazova Stara (26), Petrovaradin (—), Požega (53), Ruma
 (35), Slatina (32), Šid (22), Vinkovci (36), Valpovo (26), Ze-
 mun (68) i Županja (32).

Osim ovih dvaju najvećih zemaljskih saveza postoji u
 komorskom okružju još sedam na temelju obrtnog zakona
 ustrojenih obrtnih zborova, 25 upravo takovih obrtnih za-
 druga.

Broj članova u svim obrtnim zborovima bio je koncem
 1913. godine 1989, ukupni imetak iznašao je K 28.940.06.

Broj članova obrtnih zadruga bio 2528, imetak istih sa-
 stojao se iz slijedećih stavaka:

Gotovina	- - - - -	K	36.528·94
Zadužnice	. - - - -	K	16.038·16
Pokretni imetak	- - -	K	12.150—
Nepokretni imetak	- -	K	2.000—
Ukupno	- -	K	66.717.10

4. Brojčane promjene u stanju maloobrtne poduzeća bile
 su tijekom godine 1913. ove:

Obrtna poduzeća.

Skupina:	U godini 1913.			
	Dobrovoljno protokolirane tvrdke	Brisane tvrdke	Obrtnih poduzeća prijav- ljeno	odka- zано
1. i 2. Industrija željeza i kovina	- 1	—	219	104
3. Preradjivanje gline i stakla	- —	—	13	8
4. Preradjivanje drva	- - - - 4	2	163	115
5. Preradjivanje kože	- - - - —	1	181	130
6. Tekstilni obrt	- - - - —	—	13	11

U godini 1913.

Skupina:	Dobrovoljno protokolirane tvrđke	Brisane tvrđke	Obrtnih poduzeća	
			prijav- ljeno	odka- zano
7. Odjevni obrt - - - - -	—	—	145	92
8. Preradivanje papira - - - 1	1	—	—	—
9. Obrti jestiva i užitni predmeti 6	6	—	502	165
10. Kemički obrt - - - - - 1	1	—	7	7
11. Gradjevni obrti - - - - - 3	3	—	212	86
12. Umnožbeni obrti - - - - -	—	—	4	—
13. Gostioničari, krčmari i svratišta —	—	—	126	67
14. Ostali obrti - - - - -	—	—	162	115
Ukupno - - - 16	16	3	1747	900

IV.

Tvornička industrija.

Zadnji statistički iskaz o veleindustriji komorskoga okružja objelodanjen je u izvješću od godine 1911. Bitnih promjena od onoga vremena ne ima. Podignuta je jedna tvornica za proizvodnju umjetnog kamena, dvije cementne fabrike, 12 tvornica opeka, tri parne pilane, pet parnih mlinova, dvije mljekare, jedna tvornica leda, jedna tvornica strojeva i ljevaonica željeza, te konačno jedna tvornica za proizvodjanje razne limene robe (udrugarska). Naprotiv su od godine 1911. svojim poslovanjem prestale dvije parne pilane i dvije tvornice za proizvodjanje slamnatih tuljaka.

Stanje veleindustrijalnih i veleobrtnih poduzeća u komorskom okružju koncem godine 1913. razabire se iz naredne skrižaljke (vidi skrižaljku na strani 32.).

Skupina	Obrtna grana	Županija			Ukupno
		Požeška	Virovitička	Srijemska	
I. i II. Industrija željeza i kovina	Tvornice strojeva i bravarske robe	—	3	—	3
	Popravljaonice	1	—	1	2
III. Preradjivanje gline, stakla, kamenja	Tvornice cementa	—	—	1	1
	Tvornice cementne robe	2	2	4	8
	Tvornice stakla	—	1	—	1
	Parne brusaonice granita i mramora	—	1	—	1
	Ciglane	6	14	14	34
	Krečane	—	1	1	2
IV. Preradjivanje drva	Parne pilane	8	8	9	25
	Tvornice pokućstva i parne gradj. stolarije	2	2	4	8
	Tvornice maloobrotnog alata	—	1	—	1
	Radionice za impregnir. podvala	1	—	—	1
	Tvornice buradi u svezi sa tvornicom tanina	—	2	2	4
	Samostalne	2	—	—	2
	Inovrsne radionice za prer. drva (dužice i štapovi)	2	1	—	3
V. Prerad. koža	Tvornice koža	—	—	1	1
VI. Tekstilni obrt	Tvornice za preradjivanje lana i konoplje	—	3	2	5
	Mehaničke predionice i tkaonice lana	—	1	—	1
	Radionice za bojadisanje svile, predaonice	—	1	—	1
	Veće čaraparske radionice	—	1	2	3
IX. Obrti jestiva i užitnih predmeta	Paromlin (samo oni koji za trgovinu rade)	7	14	27	48
	Tvornica pjenušca	—	1	—	1
	Tvornice šećera	—	1	—	1
	Gospodarske tvornice žeste	7	1	2	10
	Tvornice octa	2	2	1	5
	Pivovare	3	2	2	7
	Veće pecare rakije	7	—	2	9
	Parne i ine veće mlijekare	4	3	—	7
	Tvornice leda u svezi sa pivovarama	—	1	1	2
	Samostalne	1	2	—	3
X. Kemički obrt	Tvornice tanina	—	2	2	4
	Tvornice kem. proizvoda od drva	1	1	1	3
	Tvornice kolomaza, laštila i boja	—	1	—	1
	Tvornice plina	1	1	1	3
	Tvornice žigica	—	1	—	1
	Tvornice boja	1	—	—	1
XII. Umnožbeni obrt	Tiskare (veće)	3	4	4	11
	Litografije	—	1	—	1
Ostalo	Tvornice briketa	1	—	—	1
	Zavodi za električnu rasvjetu	2	—	2	4
Ukupno		62	80	86	210

O poslovnim prilikama u pojedinim tvorničkim granama izvješćujemo slijedeće:

Industrija željeza i kovina.

Produktivna udruga željezarskih obrtnika ustrojena je u Osijeku u drugoj polovici 1912. godine te se u istoj izradjuju raznovrsni predmeti iz crnoga lima (peći, cijevi za peći, itd.). Poslovne prilike bile su do konca 1913. godine u toliko povoljne, što je ovom poduzeću uspjelo svoje proizvode u cijeloj Hrvatskoj i Slavoniji raspačavati te u Bosnu i Hercegovinu te djelomice u Srbiju i u Bugarsku prodrijeti. S druge pak strane valja istaći, da je poduzeće u ovim krajevima naišlo na oštru konkurenciju već od prije dobro uvedenih austrijskih tvornica, te se prema tomu isprva gojene nade nijesu ispunile. Istodobno valja ali primjetiti, da se ovom poduzeću uslijed osobito zgodnog svog položaja najbolja budućnost proreći može, predpostavljajući, da će se sa strane središnje vjeresijske udruge, s kojom je pomoću poduzeće podignuto, dovoljno potpomagati, jer inače naravno sa spomenutim austrijskim tvornicama neće moći konkurirati.

Industrija cementne zemljane robe i stakla.

Izradba Roman- i Portlandcimenta. Prilike u poslovnom prometu sa cementnom robom u godini 1913. nam predočuju još nepovoljniju sliku nego li prošle godine. Nestašica novaca koja je već početkom godine 1912. nastala, nije ni godine 1913. još jenjavala nego se je uslijed balkanskog rata još više povećala te konstantno potrajala kako to već decenijama unatrag nikad slučaj ne bijaše. Sasvim je naravno, da je uz takove prilike još dalnji zastoje u građevnoj djelatnosti nastati morao. Već sam po sebi nepovoljni položaj cementnih tvornica uslijed slabih prodajnih prilika otešćan je još znatno i uslijed oštre konkurencije izmedju pojedinih poduzeća. Stoga su cijene cementa sve niže i niže bivale, te je cement konačno spao na takovu cijenu, da su pojedina poduzeća

jedva svoje troškove za uzdržavanje samoga poduzeća namagati mogla. Izgledi u građevnu djelatnost u narednoj godini danas se još ne mogu predvidjeti, ali izgleda kao da nekoji predznaci pružaju nadu u bolju budućnost. Kako će se pak ove prilike razviti i u koliko će se dosada ukazali predznaci obistinuti, ovisi u prvom redu o budućem položaju na novčanom tržištu odnosno o stabiliziranju povoljnih novčanih prilika. Svakako i naravno da mnogo ovisi i o primirenju duhova u političkom pogledu i političkog položaja u opće, što će kad ovo uslijedi svakako na građevnu djelatnost najpovoljnije uticati.

Što se tiče eksporta na Balkan godine 1913. to je ovaj uslijed tamošnjih ratnih operacija znatno spao ili bolje reći sasvim prestao. Obzirom na promjenjene prilike može se pretpostaviti, da će potreba cementa slijedećih godina na Balkanu veoma znatna biti, ali bojimo se, da mi ovdje pri namirenju ove predvidljive povećane potrebe nećemo znatnijega udjela imati. Razloge ove naše bojazni iznijeti ćemo ovdje u kratko:

Mi smo do uvođenja sada u krijeposti stojećih trgovačkih ugovora podržavali veoma znatan izvoz u sve balkanske zemlje, u Srbiju, Bugarsku, Rumunjsku i Tursku. Uslijed onih sada u krijeposti stojećih i to po Srbiji i po Rumunjskoj uvedenih visokih carinskih stavaka na cement, izgubili smo u tim zemljama tako reći sav naš izvoz. U Rumunjskoj iznaša carina za Portlandcement Fr. 2.— a u Srbiji F 2.20 po 100 kg. što u Rumunjskoj oko 60% a u Srbiji oko 70% ukupne vrijednosti cementa odgovara računajući od granice (dakle vrijednost cementa uključivo podvoza do rumunjske odnosno do srpske granice). Osim toga uživaju u Rumunjskoj domaće tvornice cementa znatne podvozne pogodnosti, što opet daljnju carinsku zaštitu predstavlja, a u Srbiji se strani cement osim sa carinom pod raznim naslovima opterećuje još raz-

nim drugim stavkama, što samo dalnje povećanje carine predstavlja. Uslijed visokih carinskih stavaka i inih beneficija podijeljenih rumunjskim tvornicama kao i uslijed zaprijetaka na put stavljenih stranim tvornicama, razvila se je kako u Rumunjskoj tako i u Srbiji tijekom zadnjih nekoliko godina cementna industrija sjajno, i to tako, da rumunjske tvornice danas mogu ne samo namiriti potrebu svoje zemlje, nego pače već i znatan izvoz podržavaju, što se s naše strane osobito u konkurenciji u Bugarskoj veoma znatno osjeća. Osim toga rumunjske tvornice mnogo izvažaju u Egipat, a rumunjska parobrodarska društva ovaj izvoz svojim osobito niskim podvozom znatno podupiraju. Uslijed visoke carine na uvoz cementa podignuto je i u Srbiji zadnjih godina više tvornica cementa, koje potrebama zemlje potpunoma odgovaraju. Obzirom na predvidljivu veću potražbu, kane sada već u Srbiji postojeće tvornice cementa svoje poslovanje znatno proširiti te osim toga još nekoliko novih tvornica podići. Prema ovim ovdje iznesenim prilikama ne potrebuje dakle niti rumunjska niti srpska cementna industrija one visoke carinske stavke, koje sada uživa; jer jedna industrijalna grana, koja se je tijekom kratkog vremena ne samo tako znatno mogla podići nego i tako znatan izvoz podržavati, ne potrebuje takovu svaku inozemno konkurenciju isključujuću carinsku obranu.

Svaka bi se na ime carinska stavka imala držati onih granica odnosno onoga omjera, za koji inozemna industrija povoljnije producirati može nego li slabija domaća industrija, jer je domaća industrija i onako već ne samo carinom nego i iznosom podvoza do granice naprama stranoj industriji zaštićena. Podvrgnemo li uzajamne troškove proizvodnje u Hrvatskoj i Ugarskoj naprama onima u Rumunjskoj i Srbiji uspoređjujućem prosudjivanju, naći ćemo, da prilike dvaju najglavnijih faktora proizvodnje, na ime radničke plaće i gorivi materijal, ne stoje nepovoljnije nego li kod nas. Kako u Sr-

biji tako i u Rumunjskoj nisu plaće radnika — stojeći na nižem stupnju kulture manje su i potrebe — veće nego li kod nas, a što se gorivog materijala tiče, to posjeduje Rumunjska bogate izvore surovog ulja, koji su podignuću rumunjske industrije toli znatno doprinijeli, dok u Srbiji opet tvornice cementa leže u blizini ugljenika, na kojima je ova zemlja bogata, te koji ove tvornice jeftinim gorivim materijalom snabdjevaju. Sada u krišeposti stojeće osobito visoke carinske stavke nijesu dakle ni sa stanovišta proizvodnih prilika opravdane, pa ako se Rumunjskoj odnosno Srbiji na uvoz cementa koncedira carina od Fr. 1 po 100 kg. onda su interesi tamošnje cementne industrije još dostatno zaštićeni, budući da se uvoznom produktu osim carine još i podvoz do granice priračunati ima. Valjalo bi stoga nastojati, da se kako u Rumunjskoj tako i u Srbiji carina na cement snizi i to za Portlandcement na Fr. 1.— a na Chaux hydraulique na 30 ctm. od 100 kg. Nadalje bi valjalo uznastojati, da se niti u Srbiji niti u Rumunjskoj ne podižu osim carine pod nikojim drugim naslovom ikoje dalnje pristojbe, kojima tamošnji produkti podvrgnuti nijesu.

U Bugarskoj iznaša carina na hidraulično vapno 31 ctm. a na Portlandcement Fr. 1.25 na 100 kg. I u Bugarskoj se cementna industrija zadnjih godina znatno razvila. Sada ondje u poslovanju stoje tri tvornice cementa, sve tri u blizini ugljenika, te prema tomu takodjer jeftinim gorivim materijalom rade a povrh toga su i radničke prilike jednake onima u Srbiji i u Rumunjskoj. I ovdje bi valjalo ići za tim, da se carina za Portlandcement snizi na jedan franak, te da se jednako kao u Rumunjskoj i Srbiji ne podižu osim carine pod nikojim drugim naslovom ikoje dalnje pristojbe, kojima tamošnji produkt podvrgnut nije.

Usljed prelaza većega dijela evropske Turske u srpski, bugarski i u grčki posjed, pretrpio je naš izvoz znatnu štetu.

Kako je na ime 11% turska vrijednosna carina izvan krije-
posti stupila a mjesto ove visoka carina novih posjednika na-
stupila, izgubili smo veći dio našega izvoza u osvojene kra-
jeve, te nam od evropske Turske samo još izvoz u Carigrad
preostaje. Mogućnost izvoza u nekadašnje turske krajeve
otešćana nam je još i tim, da se u one krajeve, koji se sada
nalaze u posjedu Srbije, Bugarske i Grčke samo preko Ka-
vale, Dedeagatscha i Soluna stići može. Za ove pak luke ni
parobrodarske veze nemamo, budući da ugarsko levantno
parobrodarsko društvo po novom ugovoru samo do Cari-
grada ploviti ima, a u one spomenute luke u opće veze ne po-
država. Jednako nam manjka svaka veza sa maloazijskim i
sirskim lukama, koje bi — uslijed svedj rastuće potražbe za
cementnom robom — veoma poželjan cilj naših izvoznih na-
stojanja bile. Kako egejske i jonske, tako su i maloazijske i
sirske luke sasvim austrijskom Lloydu prepuštene, koje dru-
štvo preko Trsta, odnosno preko Rijeke izvoz svrsi shodnim
načinom podupire. Put ali preko Rijeke ne može za nas doći
u obzir, jer nam veliki željeznički podvoz do Rijeke moguć-
nost izvoza u ovim relacijama oduzimalje, tako da ove pruge
jedino interesima austrijske (splitske) industrije služe a nas
pri tom isključuju.

Bilo bi dakle potrebno, da se ugarsko levantno parobro-
darsko društvo pridržji, počevši od Galaca do egejskih i jon-
skih te isto tako do maloazijskih i sirskih luka promet pro-
tegnuti sve dole do Alexandrije, te da nam ovo društvo uve-
denjem jeftinih izravnih podvoznih stavaka pruži mogućnost,
naš izvoz u one krajeve proširiti.

b) **Cementna roba i umjetni kamen.**

Svi izvještaji, koje smo dobili o prilikama tvornica ce-
mentne robe u komorskom okružju, glase veoma nepovoljno.

Prodaja bila je veoma slaba te prema tome i cijene svijih produkata, koji na izradbu dolaze veoma niske. Nešto bolje stajale su prilike u izradbi umjetnog kamenja. Potražba je bila dosta velika za stolnim pločama sa strane stolara, dosta je i kamenitog obloga i skalina iz umjetnog kamenja prodano tako da je koncem godine gotovo sva zaliha rasprodana bila, dok je naprotiv u cementnoj industriji veći dio gotove robe neprodan na zalihi ostao ležati.

c) **Crijep i opeka.**

I u ovoj poslovnoj grani vladao je godine 1913. potpuni zastoj te su mnoga poduzeća svojim poslovanjem mnogo prije prestala nego to u drugim normalnim godinama biva. Potražba na opekama bila je u cijelom komorskom okružju veoma slaba, budući da je i građevna djelatnost uslijed loših novčanih prilika potpunoma stagnirala. K tomu je još prišlo, da je sama proizvodnja uslijed loših vremenskih prilika veoma otešćana bila, što je naravno i troškove proizvodnje znatno povećalo. Može se reći, da je u svim poduzećima oko tri petine ukupne proizvodnje neprodano ostalo ležati. Postignuti poslovni uspjesi bili su stoga u svim poduzećima veoma nepovoljni.

d) **Vapno.**

Proizvodnjom vapna na veliko bavi se u komorskom vapno i po seljačkom i ladanjskom pučanstvu u vlastitom kućanstvu mnogo upotrebljava te po tom potrošak istoga od građevne djelatnosti mnogo ne ovisi a osim toga mnogo lakše nego drugi građevni materijal i na veće udaljenosti lahko prevaža, to su poslovne prilike u ovoj industriji i g. 1913. sasvim okružju samo veoma maleni broj poduzeća. Budući da se normalne bile, te se je cjelokupni proizvod uz dobru cijenu i bez poteškoća mogao prodati.

Preradjivanje drva.

a) **Parne pilane.** Položaj se domaćih parnih pilana tijekom godine 1913. opet znatno pogoršao. Bez obzira na ime na općenito hrdjave prilike koje su na prodju vrlo nepovoljno djelovale, ima naša slavonska drvna industrija već od jedno dvije godine unatrag znatnu štetu da trpi od inozemne hrastovine koja na stranim tržištima uz mnogo manju cijenu u trgovinu dolazi. Tako se primjerice u zadnje doba sve više uvažava japanska hrastovina u Belgiju. Jednako se uvažava u Belgiju, Francusku, Njemačku i Englezku hrastovina iz Sachalina, koja se uslijed jeftine prevoznine ondje može prodavati uz cijenu, koja iznaša jedva oko 60% naše hrastovine. U Japanu se pače upotrebljavaju radnici iz Hrvatske i Slavonije pri izradbi hrastovine. Sve ove vrste kvalitativno doduše daleko zaostaju za slavonskom hrastovinom, ali budući da je ova strana hrastovina mnogo jeftinija a ipak se u razne svrhe sasvim dobro upotrebljavati može, daje joj se u mnogom slučaju prednost pred slavonskom. Svemu tomu još pridolazi, da mjerodavni faktori na nepovoljni položaj naših domaćih parnih pilana nikakav obzir ne uzimaju pogotovo u tarifalnom pogledu. Pogodnosti, koje su parne pilane prije uživale, malo po malo sve su izvan krijeposti stupile, a radi li se pak o tarifalnim povišenjima, to se ove primjenjuju redovno i na pilane bez obzira na iznimni njihov položaj.

Posljedica je ovih okolnosti, da se je produkcija naših parnih pilana tijekom godine 1913. opet znatno smanjila. Prodaja daščica za parkete (Friesen) tako reći sasvim je prestala te su stovarišta, budući da se izradba ovoga predmeta napustiti ne može, dubkom puna. Bulovi (Bouls) za finu stolarsku robu, koji se inače veoma dobro prodavati mogu, jedva da su kupca našli. Drva za lijesove (Wagenschuss) izradjivalo se je tijekom prošle godine toliko nedeljno, koliko se inače ove

robe dnevno izradjuje. Proizvodnja francuske duge u komorskom je okružju gotovo sasvim prestala, a u njemačkom bačvarskom drvu spala je proizvodnja od preko 100.000 hektolitara bačava prijašnjih godina na jedva 20.000. U proizvodnji francuske duge stupila je Amerika i Rusija na mjesto Slavonije, a osim toga se velike količine duge iz kestenovog drva iz Italije povlače.

U industriji parnih pilana s mehkanim drvom, pridružuju se svim ostalim nepovoljnim okolnostima još i ta, da su poduzeća dugogodišnjim kupovnim ugovorima vezana (15—20 godina), te stoga ne mogu svoju proizvodnju smanjiti odnosno sa potražbom u sklad dovesti. I u ovoj je poslovnoj grani zadnje godine poslovanje sasvim mirovalo, te je gotova roba uslijed slabe potražbe većim dijelom neprodana ostala. Samo jedno jedino poduzeće nalazilo se u nešto povoljnijim prilikama, poduzeće koje se bavi rezanjem svakovrsnog mehkog drva (topola, lipa) za proizvodnju škatulja. Ovo je naime poduzeće vezano stalnim dobavnim ugovorom, tako da mu je bar prodja gotovo izradjene robe osigurana bila.

b) Pokućstvo. U komorskom se okružju godine 1913. izradjivalo pokućstvo u osam velikih poduzeća. Dva poduzeća radila su sasvim samostalno, dva nešto manja poduzeća namirivala su mjestnu i okolišnu potrebu, dok četiri poduzeća sa vanjskim tržištima u stalnom dobavnom ugovoru stoje. Jedno novo, moderno uredjeno poduzeće ustrojeno je početkom godine u Mitrovici. Nepovoljne prilike godine 1913. opažale su se i u industriji pokućstva te je cjelokupni promet iznašao jedva 50 do 60% prometa u normalna vremena, te se je stoga izradba u svim poduzećima znatno reducirati morala. Tomu je bilo razlogom ne samo vladajuća novčana kriza, nego i okolnost, da je izvoz u balkanske zemlje već godine 1912. sasvim prestao, a prilike kako su zavladae

godine 1913. takodjer nijesu bile takove, da bi se moglo pomisliti na skorašnje poboljšanje položaja.

c) U proizvodnji malo obrtnog alata teklo je poslovanje i tijekom godine 1913. prilično povoljno, te se je poslovanje sa Orijentom i Egyptom prem inače nepovoljnih prilika ipak moglo nesmetano obavljati, ali se je uslijed austrijske konkurencije u lukrativnom pogledu t. j. obzirom na dobitak, neki manjak ukazao.

d) Bačvarska gradja. Tvornica bačvarske gradje ima u komorskom okružju ukupno šest, od kojih su ali tri u spoju sa tvornicama tanina, te koje zgotavljaju robu potrebnu samo za ove tvornice, dok se jedna tvornica bavi ujedno i izradbom pivskih bačava iz hrastovine. Osim toga ima još dvije samostalne tvornice bačava od kojih je ali jedna uslijed slabog prometa poslovanje obustavila, dok se druga ograničuje samo na mjesnu i okolišnu potrebu. Položaj samostalnih tvornica bačava bio je i godine 1913. veoma nepovoljan, te je jedna, kako već rekosmo, poslovanje obustavila. Razlog se jamačno ima tražiti u tom, što si maloobrtne bačvari ako iole materialno bolje stoje svoju gradju jeftinije nabavljati mogu, a osim toga i sa kupujućim općinstvom u stalnom kontaktu stoje te su odmah pri ruci kad momentanu potrebu namiriti valja. Da se pak izvoz robe uvriježiti ne može, tomu valja jamačno tražiti razlog u tarifalnim našim okolnostima, eventualno i u tom, da si inozemne tvornice potrebiti material jeftinije nabavljati mogu, jer se inače nebi mogla rastumačiti ta pojava, da svako poduzeće, koje je počelo izradjivanjem bačava na veliko prije ili poslije svojim poslovanjem prestati mora.

Kožarska industrija.

U prilikama kožarske industrije (u komorskom okružju postoji samo jedno takovo poduzeće), nije bilo od prošle godine nikakvih bitnih promjena.

Textilna industrija.

a) Izradjivanje konoplje. Poslovni se promet u komorskom okružju postojećih triju tvornica robe iz konoplje tijekom godine 1913. može smatrati sasvim normalnim. Konoplja urodila je prilično povoljnim rezultatom, pa premda je samo sušenje radi čestog kišovitog vremena sa dosta poteškoća spojeno bilo, to su tvornice ipak dostatno snabdjevene bile sa potrebnim sirovim materijalom, te se je izradba tijekom cijele godine nesmetano obavljati mogla. Prodajne prilike bile su takodjer povoljne, te su se gotovi produkti dijelom u zemlji, dijelom u inozemstvu rasprodali.

b) Izradjivanje lana. Lan se je tijekom prošle godine gotovo za jednu trećinu više posijao nego li godine 1912. pa kako su vremenske prilike za sadjenje lana veoma povoljne bile, to su sa prirodom nakon žetve kako producenti tako i kupci potpunoma udovoljeni bili.

Naprotiv nijesu bile prilike veoma povoljne za prženje. U vrijeme prženja u vodi nastale su dugotrajne kiše, pa se lan nakon vadjanja samo velikim poteškoćama sušiti mogao. Stoga se je prem komplicirane manipulacije, koja poslovanje dosta poskupljuje, često dogodilo, da su se manji dijelovi prepržili, što je kakvoći naravno škodilo. S druge se je pak strane uslijed suhe jeseni prženje na rosi veoma odugovlačilo, uslijed čega je i ovdje većih manipulacionih troškova bilo no obično.

Pri izradjivanju lana ukazao se je često manjak domaćih izvježbanih radnika, kojega su se razloga poduzeća mnogo morala služiti sa stranim radničtvom. Izradjeni materijal imao je dobru prodju, te se je za dobru robu do 25% više plaćalo no inače.

c) Mehaničkaonica. Glasom primljenog izvještaja bile su poslovne prilike u osječkom poduzeću, jedinom u komorskom okružju, tijekom prošle godine veoma ne-

povoljne. Prodja na robi svake vrsti potpuno je stagnirala, što se ima pripisati općenitim prilikama prošle godine, te koje su prilike bile krive da je sva potražba izostala. I mali i veliki trgovac ograničio se na nabavu samo najpotrebnije robe. Poduzeće bilo je stoga prinuđeno već u drugoj četvrti godine svoju proizvodnju smanjiti, te na štetu samog poduzeća, velikim troškom i mukom izučeno radništvo, većim dijelom otpustiti.

d) **T v o r n i c a č a r a p a.** Poslovne prilike u onim na proizvodjanje na veliko uredjenim čaraparijama bile su tijekom prošle godine posvema normalne. Osim visoke cijene na vuni, koja se ne može uvijek na kupca prevaliti, bila je nabava sirovog materijala izravno od producenta bez velikih poteškoća moguća, te se je gotova roba lahko i uz dobru cijenu prodavala. Budući da pojedine partije predane posrednicima nijesu odveć velike i budući da se roba većim dijelom samo pouzećem daje, to nisu niti gubitci, koji ovdje ondje nastaju odveć veliki bili.

Industrija jestiva i užitnih predmeta.

a) **P a r n i m l i n o v i.** Poslovna godina 1913. ostati će uslijed nepovoljnosti prilika paromlinskoj industriji još dugo u sjećanju. Općenito žalosni gospodarstveni položaj, izazvan političkim prilikama, na žalost se u našoj industriji veoma jako osjećao, i to ne samo radi toga što se potrošak uslijed slabih novčanih prilika veoma smanjio, nego i radi toga, što — mlinoi radeći sa velikim glavnicama — moradoše znatno povećane terete snašati, koji se ali veći troškovi uslijed velike konkurencije ne mogoše drugim putem opet utjerati. Jednako se i velika skupoća vreća pri vladajućoj preprodukciji nije mogla na konsumente prevaliti. Prolazne pa kadkada i veoma znatne redukcije pogona, nijesu mogle ovoj preprodukciji ustukom biti ili bar samo djelomično, što je ali imalo poslje-

dicom samo ponovno poskupljenje produkta. Da je pored takovih otegoćujućih okolnosti zaslužba mlinova samo vrlo mala mogla biti, razumije se samo po sebi.

Prelazeći u tančine samoga poslovanja valja prije svega istaknuti podpunu stagnaciju novih naručaba u prvoj polovici godine. Susdržljivost kupaca i osobito slabi potrošak prouzročili su golemi porast zalihe, a ove opet do časa dužih, časa kraćih redukcija u poslovanju. Balkanski rat imao je za mlinsku industriju samo jednu dobru stranu, i to da je crno brašno osobitu dobru prodju u Srbiji našlo. Glavni udio ali u tom poslu ne imadosmo mi, kako bi to na ime po našem geografskom položaju najnaravnije bilo, nego Francuska i Rusija. Opet se jedanput pokazalo kakovu je golemu štetu zabrana mlijevnog prometa prouzročila. Da je ovom prilikom dozvola mlijevnog prometa u krijeposti stajala, nijedna nam konkurencija nebi mogla posao oteti. Za naše velike zalihe brašna imali bi mjesto izvrsne prodje, tako pak morali smo ostati mirni promatraoci, kako glavni udio vojnih dobava mnogo udaljenije dobavljače zapada.

Dalnja je veoma neugodna pojava tijekom prošle godine nastala oštra konkurencija austrijske mlinske industrije. Intenzivnom obradbom zemlje — pojava koja se kod nas slabo ili bar veoma rijedko opaža — silno se je tamošnje gospodarstvo podiglo i ojačalo, što je, prije kratkog vremena još u povelju se nalazećoj mlinskoj industriji, veoma koristilo. Mi stajismo stoga iznenada pred pojavom, da nam austrijska industrija ne samo u vlastitoj zemlji nego, uslijed povoljnih tarifa austrijskih državnih željeznica, i u južnim dijelovima monarhije, u Bosni i Dalmaciji, oštru konkurenciju čini. Istina je doduše, da je kakvoća produkata domaće mlinske industrije ovaj put još pobjedu iznijela, ali zato ne valja već unapred triumfirati. Mi predviđamo vrijeme, kada će austrijska intenzivna gospodarstvena djelatnost i u pogledu kakvoće dobrim plodom uro-

diti, što će nam u buduće konkurenciju još više otežćati, ako ne i sasvim onemogućiti. Kako će tada u zemljama krune sv. Stjepana stajati sa cijenama žita, to je pitanje koje se samo po sebi odgovara. Ovo nek bude ujedno i opomenom našim mjerodavnim narodno - gospodarstvenim krugovima. Neka naši mjerodavni krugovi uznastoje i kod nas što intenzivniju obradbu zemlje uvesti, te ćemo proti onoj iz Austrije prijetućoj opasnosti uspješno, za sva vremena, na put stati moći.

U vrijeme pobiranja nove žetve promijenio se položaj u toliko, što je mlinovima uspjelo veće prodaje na dobavu do konca studena zaključiti.

Postignute cijene bile su ali veoma slabe te su pružale mlinovima veoma slabu zaslužbu. Uslijed mnogih kiša u vrijeme žetve nastao je veliki zastoje u poljskom radu, te prouzročilo je na kakvoću žita veliku štetu. Godišta u kojima se hrdjava roba u tolikim količinama na tržište donasa kao ove godine, spadaju doista medju rijedkosti. Vrlo je velika šteta koja je po mlinove nastala uslijed izradbe kvalitativno tako slabe robe i to tim više, što su se glavne prodaje brašna obavljale još u vrijeme, kada su se u buduću žetvu još bolje nade ulagati mogle.

Cijena krme bila je u prvoj polovici godine pri dobroj potražbi prilično visoka. U ljetnim pak mjesecima nastalo je ali, najprije slabo, onda sve to jače padanje cijena ove robe, koje je opadanje, kako se čini, sada tek prestalo, budući danas ova roba doista već na najnižoj cijeni stoji. Opadanje cijene ove robe iznaša oko 35%, što je mlinovima takodjer velike štete uzročilo, budući da ovogodišnje žito mnogo više otpadaka daje nego li u normalnim godinama, u kojima kakvoća sirovine manje štetuje.

A sada pri koncu godine, situacija sve je drugo, samo ne dobra. Iznimkom najfinijeg brašna — kojeg u cijeloj monarkiji nema — pretovarena su skladišta sa svim ostalim vrstama

brašna. Prodje ne ima nigdje, pa i pored znatnih novčanih žrtava nije moguće nove poslove naći.

Prilike kako danas stoje, primoravati će mlinove na ponovno suženje pogona, te se u tom smjeru već i pregovori vode, koji će sigurno do pozitivnog rezultata doći. Dali će ovaj korak očekivanim spasom mlinova uroditi, o tom sad nećemo suditi.

b) **Tvornica pjenušca.** Prilike u ovoj poslovnoj grani, koja je u komorskom okružju samo po jednom poduzeću zastupana, bile su tijekom prošle godine normalne, premda je potrošak nešto manji bio. Poduzeće prodalo je oko 25.000 boca uz obične cijene. Na žalost ali prestati će ovo poduzeće u slijedećoj godini sa svojim poslovanjem u ovokomorskom okružju, budući da će isto uslijed prodaje vlastelinstva kneza Lippe iz Slatine u Villany premješteno biti, gdje će se velika i moderna tvornica sagraditi. Pokušaj stvoriti u Slatini dioničarsko društvo i tim slatinskom pjenušcu sačuvati dosadnja mjesta prodje, ostao je na žalost bez uspjeha.

c) **Proizvod šećera.** Ova je poslovna grana u komorskom okružju takodjer samo po jednom poduzeću zastupana. Iz izvještaja istoga razabiremo, da se industrija šećera tijekom prošle godine nije nalazila u najboljim okolnostima. Uslijed pogodnog vremena prigodom sjetve i obradbe, kojemu se u ranom proljeću pridružiše obilne oborine, bijahu usjev i berba repe u našem proizvodnom području znatno veće, no minule godine. Berba sladorne trske bila je minule godine preobilna a posljedicom uzastopce slijedećih dviju obilnih berba sladorne trske bilo je to, da je cijena šećeru prama prijašnjim godinama tako nizko pala, kao što se to od godine 1906. ovamo nije trajno opažalo. Nepovoljnom stanju tržišta pridružila se još važna okolnost, da uslijed obilnih oborina u ljetu biljka nije mogla posve sazrijeti. Radi toga se repa nepovoljno konzervirala te iz dana u dan gubila na kakvoći.

Kampanja za izradbu repe započela je svojim djelovanjem dne 12. rujna 1913. te je rad potrajao svega 110 dana. Radnja u rafineriji obavljala se usporedo sa priugotavljanjem sirove robe. Poslovanje u obim radnjama zadovoljavalo je, te se bilježi u obim radnjama povišenje dnevne proizvodnje.

Kao što već prije spomenuto, zadovoljavala je berba repe što se tiče količine, dočim kakvoća nije bila bolja od lanjske. Sladorna sadržina repe u našem području znatno zaostaje za popriječnom sadržinom sjevero-ugarskih, a još više za onom austrijskih tvornica.

Prodja bijelog šećera u tuzemstvu bila je povoljna, te se oporezovanje konzumnog šećera kretalo u okviru prošlogodišnjeg oporezovanja. Budući se ali pojavila utakmica Njemačke, to su se u zaštitu našeg tržišta morale u tuzemstvu obaliti cijene ispod prošlogodišnjih. Prodja pak u izvozu bila je kao i prošlogodišnja veoma labava. Uslijed rata na Balkanu i povodom toga nastalih teritorijalnih promjena pripađoše veliki dijelovi Srbiji i Bugarskoj, što našu prodju u tim krajevima veoma otegoćuje, budući da obje ove države imaju svoju vlastitu industriju šećera, koja se počimlje živo razvijati. Izvoz morao se stoga forsirati preko Rijeke, što je za poduzeće skopčano naravno sa većom tovarninom no za izvoz preko Beograda. Računajući sa promjenjenim ovim prilikama, odlučilo se poduzeće već u budućoj kampanji proizvodjati jedan dio robe za izvoz u obliku sitnog šećera, koja vrst proizvodnje, uz mnogo jeftinije troškove izradbe, trajnu prodju u izvozu obećava.

Prodaja sušenih rezanaca bila je minule godine, radi obilne žetve na krmi — uz niske cijene — sprvine dosta slaba, ali je u kasnijem toku kampanje ipak uspjelo ovu robu uz bolje cijene prodavati.

Sa zadovoljstvom izvješće ističe okolnost, da naši gošpodari danas već rado kupuju sirove i kisele rezance, što

vrlo mnogo doprinosi k unapredjenju stočarstva u našem kraju.

Potražba melase, uz niske doduše cijene, bijaše živahna. Prodaja i buduća cijena njena već je za godine unapred osigurana time, što su se sve šećerane složile sa industrijom žeste.

Što se tiče sijanja repe ističe se, da se površina za obradivanje u Slavoniji za iduću kampanju gotovo podvostručila. Ovo je siguran znak, da su slavonski gospodari uvidili, da im se ta grana gospodarstva dobro isplaćuje.

d) Poljsko-gospodarstvene pecare žeste. Iz izvještaja, koje smo dobili od u ovu privrednu granu spadajuća poduzeća, razabiremo, da su se prilike općenite krize u godini 1913. i ovdje osjećale, ali da su se unatoč toga ipak sasvim povoljni poslovni rezultati postigli. Ona, vlastitu rafineriju posjedujuća poduzeća, mogla su svoje produkte uz normalne cijene prodavati, a ostala su poduzeća svoju sirovu žestu većinom u Barcs i u Ujvidek prodala. Cijena je bila između 55 do 65 kruna po 100 litara čiste žeste. Po tvornicama žeste tovljena marva exportirana je većinom u Wienerneustadt, gdje se je uvijek uz dobru cijenu prodavala.

e) Industrija sirćeta (octa). Tvornicama octa dozvoljena je početkom mjeseca kolovoza upotreba nekontingirane žeste, koja je dozvola na razvitak naše industrije sirćeta veoma povoljno djelovala. Potražba bila je tijekom prošle godine veoma živahna te se kadkada velikoj potrebi u opće nije moglo udovoljiti, jer su tvornice za vrijeme još ne podijeljene dozvole upotrebe nekotringirane žeste sa proizvodnjom veoma štedile. Zadnjih su na ime godina, koje su za sirćetnu industriju veoma slabe bile, nekoje tvornice svoje poslovanje obustavile, te stoga sada preostale tvornice nijesu mogle svim zahtjevima udovoljiti. Budući da su i cijene potpunoma zadovoljavale, to su i naši tvorničari octa sa rezultatom prošle godine posvema zadovoljni bili.

f) P i v o v a r e. Prilike u pivskoj industriji godine 1913. (kampanja 1912./13.) nijesu bile najpovoljnije. Hmelj je bio doduše mnogo jeftiniji, ali je zato poskupila slad i ječam te smola i burad, dočim su cijene za ugljen bile jednake kao i godine 1913. Jeftinija cijena hmelja nije mogla stoga nadomjestiti gubitak na povišenim cijenama ostalih sirovina i potreština, budući da su pivari — pored samo malih zaliha slada — novu kampanju morali započeti sa znatno povećanim troškovima, koje ali troškove uslijed živahne konkurencije više ne mogoše privrediti. Prodja bila je početkom godine veoma dobra, te je tako sve do polovice godine potrajala. Naprotiv je ali u mjesecima srpnju i kolovozu nastalo kišovito vrijeme, pa je tako — inače u vrijeme najbolje prodje — potražba znatno spala. Time prouzročeni ispad nije se mogao niti kasnije — prem duge i lijepe jeseni — nadomjestiti.

g) P e c a r e ž e s t e. U komorskom je okružju tijekom zadnje godine oko 50.000 hektolitara šljivovice (rakiije) ispečeno i to većinom iz domaćih sirovih produkata a samo malenim dijelom bosanskog porijekla. Za proizvodnju gornje količine šljivovice upotrebjeno je oko 250.000 q šljiva, kojima je cijena bila između 8 do 10 kruna po 100 kg. Gotovi produkti plaćali su se odmah nakon dovršene kampanje sa 235—250 kruna po 10.000 hl^o. Prilike prodje bile su dobre, budući da je iz prijašnjih godina veoma malo robe na zalihj ostalo.

h) M l j e k a r e. Poslovni promet naših mljekara nije ni prošle godine više zadovoljavao nego što je to slučaj i zadnjih godina bio. Manji gospodari mogu samo ljeti mlijeko prodavati, dakle u doba kada su mliječni proizvodi najjeftiniji. Ima mjesta koja u ljetnim mjesecima i do 700 litara dnevno prodaju, dok u mjesecima rujnu i kolovozu jedva 20, a kasnije niti toliko prodati ne mogu. Prodaja onda počinje tek opet u mjesecu ožujku sa jedno 20 do 30 litara dnevno. Posljedicom je toga, da je zaslužba ljeti veoma malena, budući da se uslijed

velike količine nastojati mora mlijeko pošto po to prodati; zima pak ne donša prem viših cijena takodjer nikakove koristi, budući da troškovi proizvodnje u nikakvom razmjeru sa dobitkom ne stoje. Stoga su se kod nas mogle do sada održati samo one koje svojim poslovanjem nijesu prešli stanovitih granica, nego se time zadovoljavaju da nakupuju mlijeko nablizu ležećih gospodara, koji svoju marvu valjano timare te na taj način i zimi neku stanovitu količinu mlijeka uvijek na raspolaganje stavljati mogu. Kako ali jedno poduzeće preko ove granice predje te svoje poslovanje na nekoliko susjednih mjesta proširi, to tim časom odmah nastanu netom opisane prilike, te svaka dohodarstvena korist prestaje. Veća koncentracija od više općina pod jedno mljekarsko poduzeće dosada se još nije nikada korisnim ukazala, te bi se takova samo velikim subvencijama iz zemaljskih sredstava uzdržavati mogla. Bilo bi stoga u interesu povoljnog ukorišćenja u pojedinim mjestima produciranog mlijeka, da se potakne pitanje uređenja više manjih mljekara, koje bi tada istaknute već poteškoće lakše svladati mogle.

i) **Tvornice leda** imale su tijekom prošle godine sasvim normalno poslovanje.

Kemička industrija.

a) **Industrija tanina.** Nepovoljni položaj u kojemu se naše četiri tvornice za proizvodnju hrastovog izvadka već od mnogo godina nalaze, nije niti tijekom prošle godine na bolje krenuo. Naprotiv moramo reći, da su se prilike još pogoršale, budući da cijene tanina sve to više nazaduju a cijene sirovinama sve većim bivaju. Razlog padanju cijene tanina valja tražiti u sve to više se upotrebljavajućim surogatima za tanin, a to su izvadak iz kestenovog drveta i tako zvani Quebrache-izvadak. Drvo iz kojega se ovaj Quebrache-izvadak izradjuje posjeduje osobito mnogo trijeslovine te ova iz-

naša do 42% dok hrastovina najviše 17% trijeslovine sadržaje. S druge strane konkuriraju ali tvornice i među sobom te tim same snižavaju cijenu tanina, koji prem mnogih inih surogata još uvijek dobru prodju ima. Budući dakle, kako netom istaknuso, tanin još uvijek dobru prodju ima, budući da svojim sadržajem odnosno jačinom trijeslovine sve surogate natkriljuje, mogle bi se prilike u ovoj industriji jamačno znatno poboljšati, kad bi se tvornice tanina među sobom složile, te na zajedničko očuvanje svojih interesa poradile. Kako smo čuli, već su se u tom smjeru pregovori zapodjeli ali na žalost opet odložili. U interesu održanja odnosno unapredjenja ove industrijalne grane zaista bi bilo poželjno, kad bi se ovi pregovori iznova prihvatili te povoljnim rezultatom urodili.

b) Destilacija drva. Za destilaciju drva posjedujemo u komorskom okružju tri poduzeća, od kojih je jedno tijekom prošle godine dne 9. travnja većim dijelom postalo žrtvom požara, te je s toga moralo cijelim svojim poslovanjem prestati. Istina je doduše da se je sa novogradnjom poduzeća odmah započelo sa sasvim novim modernim uređajem, nu sa samim poslovanjem moglo se je tek opet u mjesecu listopadu započeti. Ovo poduzeće dakle kroz potpunih šest mjeseci nije radilo, što je naravno sasvim znatan ispad u produkciji proizročilo.

Što se tiče općenitih prilika ove industrijalne grane, to valja prije svega iztaknuti, da dobava sirovine još na nikakovu poteškoću ne nailazi. Sva tri poduzeća bila su dostatno snabdjevena sa bukovim drvetom. Radničke prilike bile su takodjer povoljne te su u sva tri poduzeća zaposleni domaći okolišni radnici.

Cijene produkata bile su tijekom prošle godine dosta povoljne, ali je pri koncu godine cijena drvenom octu i ocatnokiselom vapnu znatno spala, dok su naprotiv radničke plaće opet porasle a jednako i gorivom materijalu i ostalim potreb-

štinama. Životne prilike kemičke industrije dakle sve težim postaju, te stoga moraju poduzeća u napon svih svojih sila poraditi, da uvedenjem racionalnoga poslovanja ovim poteškoćama na put stati mogu, odnosno da troškove izradbe na toliko snize da ove sa sve većim postajućim režijama u ravnotežju održati mogu.

Bilo bi stoga poželjno te upravo životnim pitanjem za ovu industriju, da se ista sa strane mjerodavnih faktora čim više podupire, a ne, kako se dosada pokazalo, s već novim poteškoćama opterećuje i razvitak iste otešćava. Pod ovim prilikama najviše trpi poduzeće u Cerniku. Ovo poduzeće ne samo da je pridržano onu po općini Novoj Gradiški uvedenu cestarinu plaćati, što, budući da istočno od Nove Gradiške leži niti dužno nebi bilo, to je pridržano još i poseban jedan prinos za uzdržavanje cesta plaćati, koji prinos jednu krunu po vagonu iznaša. Proti ovoj odluci uložilo je poduzeće utok, te se nadamo da će se isti za poduzeće povoljnom riješenju privesti.

Isto je poduzeće upravilo na komoru molbu da se tovarinske stavke za smeđi ugljen snize, te će se komora u tom predmetu posebnom reprezentacijom na kr. ug. ministarstvo trgovine obratiti.

U ostalim u ovu kategoriju spadajućim industrijalnim granama razvijalo se poslovanje sasvim normalnim načinom.

V.

Novčarstvo.

Iz izvještaja domaćih novčanih poduzeća razabire se, da su novčane i vjeresijske prilike gotovo sasvim ovisne bile o događajima vanjske politike. Ona uslijed ratnih događaja na Balkanu nastala novčana kriza, postigla je već u prvoj po-

lovici godine svoj vrhunac a tek u drugom polugodištu moglo se neko slabo poboljšanje situacije opažati. Očigledno ali krenule su prilike na bolje tek početkom ove godine.

Nepovoljne novčane prilike primorale su novčane zavode pri stvaranju novih poslova naravno na najveći oprez i prinukale na podvostručenu pomnju, pa su mnogi zavodi u samo iznimnim slučajevima veću vjeresiju pružali. Zemaljska središnja vjeresijska udruga koja ima zadaću ostale gospodarstvene i vjeresijske udruge potrebnim novčanim sredstvima snabdjeti, već je u drugoj četvrti godine izdala zabranu izdavanja novih zajmova i koja je zabrana sve do konca godine nepromjenjeno u krijeposti ostala.

Kamatnjak bio je tijekom cijele prošle godine veoma visok, okolnost koja je novčanim zavodima svakako dobro došla. Ta je ali okolnost paralizirana opet time, da su zavodi pri podijeljenju novih zajmova morali najvećim oprezom poraditi, uslijed čega se dobitak na provizijama znatno smanjio. Osim toga nastali su još znatni gubitci niskim tečajima vrijednosnih papira, koji se gubitci nijesu mogli uvijek pokrivati s odgovarajućih pričuva. Pored svih ovih poteškoća nije bilo u komorskom okružju tijekom prošle godine niti jednoga zavoda koji bi u poteškoće spao bio, te su zavodi većim dijelom povoljnim rezultatom svoje poslovanje u godini 1913. dovršili. Na prvom mjestu u novčanom prometu komorskog okružja stoji naravno austro-ugarska banka svojim podružnicama u Osijeku i u Zemunu sa kojima domaći zavodi u stalnoj vezi stoje.

Iz poslovnog izvještaja banke priopćujemo ovdje slijedeće podatke u koliko se tiču podružnice u Osijeku:

	1913.	1912.
Ukupno poslovanje - - - K	72,816.281	K 75,264.204
Brutto dohodak - - - - K	781.617	K 625.133
Čisti dobitak - - - - - K	486.534	K 400.600

Podružnica austro-ugarske banke u Osijeku imala je godine 1913. od svoga postanka najveći čisti dobitak.

Mjenica je eskomptirano 56.900 komada sa 49,513.626.68 K, za 1517 komada i K 2,650.690.39 manje nego li godine 1912. Ovaj ispad ima se svesti na umanjenje osječkog bankovnog područja uslijed uredjenja podružnice u Zemunu. Od onih koncem godine 1913. u listnici preostalih mjestnih mjenica dospjevaju u roku od 92 dana na platež:

1913. siječanj 3358 komada sa K 3,015.829.48 ili 41%.

1913. veljača 2761 komad sa K 2,569.904.25 ili 35%.

1913. ožujak 1428 komada sa K 1,725.437.44 ili 23%.

1913. travanj 6 komada sa K 104.000 ili 1%.

Ukupno 7553 komada sa K 7,415.171.17 ili 100%.

Stanje eskomptiranih mjestnih mjenica bilo je kod osječke podružnice koncem svakoga mjeseca sljedeće:

31. siječnja	- - -	K 7,270.073.62
28. veljače	- - -	K 6,544.117.98
31. ožujka	- - -	K 6,830.047.94
30. travnja	- - -	K 6,380.136.20
31. svibnja	- - -	K 6,142.659.85
30. lipnja	- - -	K 6,932.047.79
31. srpnja	- - -	K 7,321.318.86
31. kolovoza	- - -	K 7,444.280.98
30. rujna	- - -	K 7,437.400.30
31. listopada	- - -	K 6,660.790.05
30. studena	- - -	K 6,974.654.85
31. prosinca	- - -	K 7,415.171.17

Sveukupno stanje listnice svih u Osijeku i na slavonskim bankovnim nuzpostajama plativih mjenica bilo je koncem svakoga mjeseca:

31. siječnja - - - K 12,519.145.83

28. veljače - - - K 12,498.943.27

31. ožujka	- - -	K	12,552.248.46
30. travnja	- - -	K	11,088.976.45
31. svibnja	- - -	K	10,315.936.84
30. lipnja	- - -	K	11,760.598.92
31. srpnja	- - -	K	11,766.341.26
31. kolovoza	- - -	K	11,833.532.34
30. rujna	- - -	K	11,567.278.21
31. listopada	- - -	K	11,616.124.22
30. studena	- - -	K	11,600.019.62
31. prosinca	- - -	K	11,314.071.49

U pismenom prometu eskomptirano je od 18 korespondenata 17.317 komada mjenica u iznosu od K 11,616.354.91.

Prema visini iznosa bilo je eskomptiranih mjenica:

od K	20 do K	100 - - -	512 komada
od K	100 do K	300 - - -	16.069 komada
od K	300 do K	600 - - -	18.962 komada
od K	600 do K	1200 - - -	12.664 komada
od K	1200 do K	2000 - - -	4.789 komada
od K	2000 do K	4000 - - -	2.699 komada
preko K	4000 - - - - -	- - - - -	1.205 komada

Eskomptirane mjenice tekle su popriječno 69 dana, a popriječna svota bila je 877 kruna.

Zajam za ručni zalag iznosio je kod podružnice Osijek K 23,089.600 od toga povraćeno K 23.846.100.

Stanje zajma na ručni zalag bilo je koncem mjeseca prosinca 1913. K 3,590.300.

Stanje zajma na ručni zalag bilo je svakoga mjeseca sljedeće:

31. siječnja	- - - - -	K	2,927.500
28. veljače	- - - - -	K	2,308.500
31. ožujka	- - - - -	K	2,818.800
30. travnja	- - - - -	K	2,824.600

31. svibnja	- - - -	K	2,457.600
30. lipnja	- - - -	K	3,193.400
31. srpnja	- - - -	K	3,489.300
31. kolovoza	- - - -	K	3,891.200
30. rujna	- - - -	K	2,986.100
31. listopada	- - - -	K	2,571.700
30. studena	- - - -	K	2,886.000
31. prosinca	- - - -	K	3,590.500

Kao ručni zalag za dne 31. prosinca 1913. nepovraćene zajmove, položeno je kod osječke podružnice 23 vrste vrijednostnih papira u nominalnoj vrijednosti od K 5,769.220.

Izdano je 6 bankovnih doznačnica na iznos od 13.300.89 K. Na komisionalni inkaso predano je 395 komada vrijednostnih papira u iznosu od K 192.031.25. Promet u ostalim komisionalnim poslovima iznosio je godine 1913. K 21.023.

Žiro promet.

Sveukupni žiro-promet kod osječke podružnice bio je godine 1913. K 522,140.403.64. Dne 31. prosinca 1912. bilo je kod osječke podružnice stanje tražbina odbivši saldo prenosnog računa - - - - - K 609.947.03

Godine 1913. unišilo je:

na uplatama u gotovom	- - - - -	K	37,574.708.77
iz zaračunavanja putem inkasa, eskompta,			
zajma i raznim	- - - - -	K	74,599.567.63
prenašanjem na mjestu	- - - - -	K	56,497.780.80
prenašanjem sa stranih mjesta	- - - - -	K	92,581.830.78
Ukupno	- - - - -	K	261,863.835.01

Izdano je:

isplatama u gotovom	- - - - -	K	39,947.550.08
isplaćenim akceptima, domicilima i zaračunavanjem iz raznog	- - - - -	K	120,282.124.73

prenašanjem na mjestu - - - - -	K	56,497.780.80
prenašanjem sa stranih mjesta medju konto-posjednicima - - - - -	K	25,742.317.88
isplatama onih, koji ne posjeduju konto	K	18,416.742.17
	K	260,886.515.66
dakle preostaje - - -	K	977.319.35

K tomu prijenosi sa mjesta na mjesto
tražbina, koje se nalaze uz put - - - - K 346.316.80

Prema tomu stanje žiro-tražbina kod osje-
čke podružnice dne 31. prosinca 1913. K 1,323.636.15

Popriječno stanje žiro-tražbina tijekom godine 1913.
bilo je kod osječke podružnice K 598.000.

Žiro-tražbina, koja je služila za namirenje žiro-prometa
od K 100.000, iznosila je 873 krune ili 8.73%.

Za žiro-promet od K 100.000 bilo je potrebno 1485 kruna
gotovog novca.

Revirement blagajne iznosio je 526,171.000 kruna.

Od cijelokupnog žiro-prometa kod osječke podružnice
godine 1913. u iznosu od 522 milijuna, došlo je svega 77 mili-
juna (14%) na uplatu i isplatu u gotovom, dok je ostatak od
455 milijuna (86%) zaračunavanjem i prenašanjem u knji-
gama obavljen.

Medju svim podružnicama austro-ugarske banke kojih
ukupno ima 101, zauzima osječka podružnica u žiro-prometu
17. mjesto, u pogledu blagajničkog revirementa 19., a gledom
na čistu dobit 13. mjesto.

Po nuzgrednim mjestima banke godine 1913. za osječku
podružnicu na platež predočene mjenice iznosile su ukupno
12.450 komada u ukupnoj svoti od K 17,144.512.88.

Od ovih otpadaju na nuzgredna mjesta:

U Brodu	6797 komada sa K	11,764.388.16
U Vinkovcima	3517 komada sa K	2,842.742.99
U Vukovaru	2136 komada sa K	2,537.381.73

Sveukupni inkasso (mjesne mjenice i rimese i inkasso-efekti) podružnice u Osijeku iznosio je u Osijeku godine 1913. 72.513 komada sa K 100,024.158·78.

Primljeno je: po bankovnim nuzpostajama 12.450 kom. sa K 17,144.512·88; zaračunavanjem na račun žira 55.614 kom. sa K 79,910.156·36; izravno od tezovnika odnosno domicilijanta 4.449 komada sa K 2,969.489·62. Ukupno 72.513 komada sa K 100,024.158·78.

Inkasso mjenica iznosio je godine 1913. u mjestu Osijeku 5138 komada sa iznosom od K 2,969.489·62, a moralo se u tu svrhu posjetiti 3132 platežna mjesta.

Godine 1913. protestirano je kod osječke podružnice i njenih nuzpostaja u Brodu, Vinkovcima i Vukovaru ukupno 300 komada mjenica. Ovo je pojava koja dokazuje, da je trgovački stališ Slavonije dobro fundiran, a ujedno i solidan.

Broj prispjelih i odpremljenih pisama i poštanskih pošiljaka iznosio je kod osječke podružnice 29.693 komada.

Prema kategorijama hipoteka bilo je stanje zajmova u Hrvatskoj i Slavoniji koncem godine 1913. slijedeće: na kuće 77 zajmova sa K 1,811.737·67, na dobra 40 zajmova sa K 2,778.343·78, a na mali posjed 51 zajam sa K 483.491.52.

Reeskompt slavonskih novčanih zajmova.

Na temelju autentičnih podataka iznosilo je ukupno stanje svih novčanih zavoda Slavonije (bankovno područje Osijek i Zemun) koncem godine 1913. K 35,189.000, u svemu za K 2,805.000 manje nego li godine 1912.

Na iskazanom reeskomptu od K 35,189.000 participiralo je:

podružnica austro-ugar. banke Osijek	K	6,242.000 (22%)
podružnica austro-ugar. banke Zemun	K	1,557.000
9 austrijskih banka i 1 privatna tvrdka	K	8,946.000 (25%)

2 bosanske banke	- - - - - K	662.000 (2%)
33 ugarska zavoda i 4 privatne tvrdke	K	5,749.000 (16%)
11 hrvatskih banka, štediona i 3 pri- vatne tvrdke	- - - - - K	7,249.000 (21%)
24 slavonskih kreditnih zavoda	- - - K	4,774.000 (14%)
Ukupno	- - - K	35,189.000(100%)

Razdijeljeno po županijama otpada od gornjega reeskompta na županiju virovitičku:

11 štediona sa	- - - - - K	4,181.000
4 banke sa	- - - - - K	7,704.000
5 predujmovnih i kreditnih zavoda sa	- - - - - K	141.000 K 12,737.000

na županiju požešku:

16 štediona sa	- - - - - K	4,231.000
8 banki sa	- - - - - K	4,975.000
2 predujmovna i kreditna za- voda sa	- - - - - K	141.000 K 9,347.000

na županiju srijemsku:

28 štediona sa	- - - - - K	7,134.000
17 banki sa	- - - - - K	5,174.000
10 predujmovnih i kreditnih zadruga sa	- - - - - K	797.000 K 13,105.000

u cijeloj Slavoniji 101 kreditni zavod sa - - - K 35,189.000

Između svih slavonskih novčanih zavoda bilo je godine 1913. 7 zavoda koji se nijesu poslužili reeskomptom.

Na sveukupnom reeskomptu od K 35,189.000 udioničtvom je 60 zavoda osječkog bankovnog područja sa 26,212.000 kruna i 41 kreditni zavod zemunskog bankovnog područja sa K 8,977.000.

Dne 31. prosinca reeskomptirano je kod austrijskih banka za K 479.000, kod bosanskih banka za K 128.000, kod ugarskih kreditnih zavoda za K 127.000, kod hrvatskih banki i štediona

za K 1,420.000 i konačno kod slavonskih banki i štediona za K 276.000 manje, nego li godine 1912.

Ukupni reeskompt narasao je naprama godini 1912. u županiji virovitičkoj za K 1,529.000, dok je naprotiv u županiji požeškoj za K 2,911.000, a u županiji srijemskoj za K 1,423.000 spao.

Slavonski novčani zavodi svršili su i godinu 1913. dobro te općenito njihove bilance pokazuju sliku zdrave konsolidacije.

Vlastita sredstva svih slavonskih kreditnih zavoda iznašaju K 32,000.000 a to je 91% ukupnog reeskompata ili 31% listnice na mjenice od K 105,000.000.

Od svih domaćih zavoda u pogledu reeskompata na prvom mjestu stoje Prva hrvatska štedionica d. d. u Zagrebu i Hrvatska zemaljska banka d. d. u Osijeku.

Na gore iskazanom reeskomptu slavonskih zavoda udioničtvovali su slijedeći zavodi i eskompteri:

podružnica austro-ugarske banke u Osijeku	- K	6,242.000
podružnica austro-ugarske banke u Zemunu	- K	1,567.000
Ukupno	- - - K	7,809.000

Austrijske banke.

Živnostenska banka	- - - - - K	4,902.000
Ustredni banka českyh sporitelen	- - - - - K	1,921.000
Wiener Bank-Verein	- - - - - K	1,648.000
Ljubljanska kreditna banka	- - - - - K	177.000
Južno štajerska pučka banka, Graz	- - - - - K	96.000
Središnja banka njemačkih štediona, Wien	- - - - - K	85.000
Austr. industrijalna i trgovačka banka	- - - - - K	83.000
Trgovačka banka u Dubrovniku	- - - - - K	17.000
Štajerska eskomptna banka, Graz	- - - - - K	10.000
Singer M. & Comp., Wien	- - - - - K	7.000
Ukupno	- - - - - K	8,946.000

Ugarski kreditni zavodi.

Ugarska eskomptna i mjenjačna banka, Rijeka -	K	1,295.000
Središnji kreditni zavod, Novi Sad - - - -	K	693.000
Ugarska opća kreditna banka - - - - -	K	565.000
Peštanska ug. komercijalna banka - - - - -	K	469.000
Ugarska agrarna banka d. d. - - - - -	K	436.000
Ugarska opća štediona - - - - -	K	243.000
Peštanska štediona i zem. zalagaona - - - -	K	221.000
Peštanska prva domovinska štediona - - - -	K	199.000
Ugarska zem. središnja štediona - - - - -	K	190.000
Riječka komercijalna banka - - - - -	K	179.000
Srpska društvena banka, Novi Sad - - - -	K	146.000
Uverna banka, Rozsahegy - - - - -	K	142.000
Ujbank Miava - - - - -	K	130.000
Domovinska banka d. d. Budapest - - - -	K	108.000
M. B. Schlesinger & Comp., Budapest - - -	K	98.000
Prva novosadska predujmovna zadruga - - -	K	76.000
Sporitelna d. d. Turoczszentmarton - - - -	K	75.000
I. Kramer, Budapest - - - - -	K	61.000
Druga štedna i pripomoćna zadruga, Sz. Fülöp	K	61.000
Ugarsko-češka industrijalna banka d. d. - - -	K	54.000
Novosadska štediona - - - - -	K	42.000
Obrtna i trgovačka štediona d. d., Novi Sad -	K	33.000
Pučka banka, Zsolna - - - - -	K	32.000
Srpska štediona d. d., Novi Sad - - - - -	K	31.000
Szegedinska trg. i obrtna banka - - - - -	K	27.000
Centralna banka d. d. - - - - -	K	26.000
Dionička šted. za Barcs i dravsko područje - -	K	17.000
Štediona d. d., Baja - - - - -	K	16.000
N. Latzko & A. Popper, Budapest - - - -	K	13.000
Bankovno dioničko društvo, Nova Kanizsa - -	K	11.000
Lipotvarosi štediona d. d., Budapest - - - -	K	10.000
Pancsevačka komercijalna banka d. d. - - -	K	10.000

Pučka banka d. d., Nagy Kanizsa - - - -	K	7.000
Pomoćnica kreditna banka, Besztercebanya -	K	6.000
Zemaljska industrijalna banka d. d. - - - -	K	4.000
Subotička srpska štedionica - - - - -	K	3.000
Ukupno - -	K	5,749.000

Bosanske banke.

Austro-bosanska banka - - - - -	K	632.000
Srpska središnja banka, Sarajevo - - - -	K	30.000
Ukupno - -	K	662.000

Hrvatski kreditni zavodi.

Prva hrvatska štediona d. d. - - - - -	K	2,084.000
Hrvatska eskomptna banka - - - - -	K	1,475.000
Srpska banka, Zagreb - - - - -	K	1,460.000
Hrvatska opća kreditna banka - - - - -	K	1,164.000
Hrvatska pučka banka, Zagreb - - - - -	K	337.000
Banka i štediona za Primorje, Sušak - - - -	K	262.000
Hrvatsko-slav. hip. banka, Zagreb - - - -	K	152.000
Hrvatska agrarna banka, Zagreb - - - - -	K	96.000
Banka za trgovinu, obrt i industriju - - - -	K	74.000
Karlovačka štediona - - - - -	K	62.000
I. Kreutzer & Comp., Zagreb - - - - -	K	50.000
Plachte Adolf, Varaždin - - - - -	K	20.000
Eduard Plachte, Bjelovar - - - - -	K	8.000
Deutsch, Sussmann i dr., Zagreb - - - - -	K	5.000
Ukupno - -	K	7,249.000

Slavonski kreditni zavodi.

Hrvatska zemaljska banka d. d., Osijek - - -	K	1,825.000
Mitrovačka štediona - - - - -	K	641.000

Osječka štediona - - - - -	K	602.000
Zemunska štediona - - - - -	K	412.000
Slavonska agrarna banka d. d., Osijek - - -	K	320.000
Srpska kreditna banka, Brod - - - - -	K	204.000
Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka, Brod -	K	136.000
Srijemsko štedno i eskomptno d. d., Vukovar -	K	126.000
Vinkovačka eskomptna banka - - - - -	K	106.000
Rumska štediona - - - - -	K	65.000
Prva županijska štediona - - - - -	K	51.000
Kreditno d. d., Ruma - - - - -	K	50.000
Sremsko-karlovačka zadruga - - - - -	K	48.000
Srpska štediona, Osijek - - - - -	K	34.000
Hrvatska štediona, Vukovar - - - - -	K	33.000
Erdevička štedionica - - - - -	K	26.000
Našička štediona - - - - -	K	21.000
Njemačka pučka banka d. d., Ruma - - - -	K	15.000
Komercijalna banka, Brod - - - - -	K	14.000
Srpska štediona, Okučani - - - - -	K	12.000
Srpska štediona, Ruma - - - - -	K	9.000
Prva požeška štediona - - - - -	K	9.000
Štedno i založno d. d., Mitrovica - - - -	K	9.000
Srpska štediona, Pakrac - - - - -	K	6.000
Ukupno - -	K	4,774.000

Rudarstvo.

Iz izvješća stavljenog nam na uvid po kralj. rudarskom satničtvu u Zagrebu razabiremo, da je godine 1913. u ovokomorskom području pet rudokopa u pogonu stajalo, t. j. jedan više nego li godine 1912. Od ovih pet rudokopa bilo ih je četiri u privatnom posjedu, te se u njima kopao lignit. Jedan rudokop stajao je u posjedu kralj. ug. državnog erara, u kojem se kopao smeđi ugljen. Ukupna produkcija narasla

je nešto. Iskopalo se 621.575 q naprama 546.067 q u godini 1912. S druge pak strane pala je vrijednost produkcije, i to od K 624.669 na K 598.187.

Četiri rudokopa leže u županiji požeškoj (privatni posjed), a jedan u županiji srijemskoj (erarski rudokop). Kod ovog poslednjeg bilo je zaposleno 6 tehničkih činovnika i 19 tehničkih podčinovnika, ukupno 533 muških, 16 ženskih i 36 radnika ispod 16 godina. Od odraslih radnika bilo je 117 a od onih ispod 16 godina 26 zaposleno nadzemno; 416 odraslih i 10 radnika ispod 16 godina bili su zaposleni podzemno. Broj kopača bio je 245. Od zaposlenih 585 radnika bilo je 432 koloniziranih a 153 bili su iz okolišnih mjesta.

Plaća kopača iznašala je K 2·50 do K 4·26, odnosno u erarskom rudokopu K 4·28. Ostali odrasli radnici dobivali su K 2— do K 2·46, odnosno K 3·48, ženski radnici K 1— a radnici ispod 16 godina K 0·60 do K 1—.

Popriječna godišnja zaslužba bila je kod kopača u privatnim rudokopima 750 do 1280 kruna, u erarskom do 1438 kruna. Za ostale muške radnike od 600 do 769 odnosno 1127 kruna; radnice imale su 344 a djeca 172, odnosno 324 krune godišnje. Radno vrijeme trajalo je u privatnim rudokopima 9 i pol do 12, a u erarskom 8 do 12 sati na dan. Tijekom godine dogodilo se 25 nesreća i to jedna lakše i 23 teže naravi, dok se jedan slučaj svršio smrtno. Većina slučajeva dogodjalo se pri rovovanju (11 teških), a smrtni se slučaj dogodio uslijed eksplozije plina.

Broj koncem godine postojećih samorova bio 2693 (godine 1912. bilo je 2718). Od toga otpada na županiju požešku 789, na virovitičku 51, te na srijemsku 1853. 39 samorova služi za kopanje željezne rude, 2622 za ugljen te 32 za uljaste tvari.

Imetak bratovština iznašao je kod privatnih rudokopa koncem godine 1913. K 271·73, a onaj erarskog rudokopa K 552.632·43, ukupno K 552.904·16.

Zasluzbe sastojale su se godine 1913. iz slijedećih stavaka:

Kamati	- - - - -	K	23.793·89
Prinosi radnika (samo erarski)	-	K	28.196·24
Prinosi poslodavaca	- - - -	K	28.752·76
Ini prihodi	- - - - -	K	16.221·86
Tekuće	- - - - -	K	74.528·48
Ukupno			- K 171.492·93

Izdatci bili su slijedeći: (samo u erarskom rudokopu)

Mirovine i odpremnine radnika	- -	K	22.867·45
Mirovine i odpremnine udova	- - -	K	2.744·89
Mirovine i odpremnine djece	- - -	K	539·32
Bolnički i pogrebni troškovi	- - -	K	10.416·64
Za crkve i škole	- - - - -	K	135·70
Ini izdatci u korist radnika	- - -	K	825·—
Troškovi uprave	- - - - -	K	4.966·29
Tekuće stavke	- - - - -	K	39.266·15
Ini izdatci	- - - - -	K	45.217·68
Ukupno			- - K 126.979·12

Prema tomu bilo je stanje bratovština koncem 1913. godine u erarskom rudokopu	- - - - -	K	597.133·91
u privatnim rudokopima	- - - - -	K	284·06
Ukupno			- - K 597.417·97

